

Kartlegging av voldssaker i retur i barnevernstjenesten

Kunnskap for et bedre samfunn

I Oxford Research utvikler vi kunnskap for et bedre samfunn ved å kombinere kompetansen vår innen forskning, strategi og kommunikasjon.

Vi gjennomfører undersøkelser, analyser og evalueringer på tvers av fagområder og på en rekke tematiske felt, inkludert nærings- og regionalutvikling, velferdsområdet, arbeidsmarkeds- og utdanningsområdet samt innen forsknings- og innovasjonssystemer.

Vi legger til rette for implementerings- og endringsprosesser basert på utfallet av utredningene og analysene våre.

Oxford Research AS ble etablert i Norge i 2004, og inngår i en rekke Oxford Research-selskaper. Selskapene har felles visjon og samarbeider der det gir merverdi for våre oppdragsgivere.

Vi er miljøfyrtårnsertifisert

Miljøfyrtårn er et anerkjent og effektivt verktøy for sertifisering og miljøledelse, og Norges mest brukte sertifikat for virksomheter som vil dokumentere sin miljøinnsats og vise samfunnsansvar. Som Miljøfyrtårn bidrar vi også til å oppnå flere av FN's bærekraftsmål.

Oxford Research AS

Østre Strandgate 12

4610 Kristiansand

Norge

(+47) 40 00 57 93

post@oxford.no www.oxford.no

Oppdragsgiver

Oslo Kommune

Prosjektperiode

Februar 2024 – august 2024

Prosjektledelse

Senioranalytiker, Morten Grønås-Werring
(Prosjektleder)

Senioranalytiker, Iselin Bøge Rom
(Assisterende prosjektleder)

Prosjektteam

Senioranalytiker, André Olsen
Analytiker, ph.d. Ida Odal

Tilknyttede eksperter

Professor, ph.d. Randi E. Kroken
(Universitet i Agder)

Førsteamanuensis, ph.d. Janne Lund
(Universitet i Agder)

Ph.d. Sofie Danneskiold-Samsøe
(Københavns Professionshøjskole)

Professor, Ph.d. Susanne Strand
(Örebro universitet)

The Venn-diagram is a stylistic representation of Oxford Research's efforts to combine competences in research, strategy and communication, in providing knowledge for a better society.

Forord

Vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem som kan få store konsekvenser for barns oppvekst og videre liv. Når barnevernet ikke lykkes med å hjelpe disse familiene, kan det føre til at barna fortsetter å leve i utrygge omsorgssituasjoner. I verste fall kan volden forplante seg til neste generasjon ved at barna selv utøver vold mot egen partner eller i foreldrerollen. Det er derfor avgjørende at barnevernet gjør sitt ytterste for å komme i posisjon til å hjelpe barn som lever med vold i familien – også når det er uklart hva som har skjedd og krevende å komme til bunns i saken.

Vi vil rette en stor takk til informantene våre som har delt sine erfaringer og innsikter med oss. Deres bidrag har vært uvurderlige for å forstå kompleksiteten i disse sakene og for å identifisere mulige løsninger. Vi vil også takke prosjektgruppen i bydelene som har bidratt med verdifull informasjon, engasjement og tilbakemeldinger gjennom hele prosjektperioden.

Vi håper at denne rapporten vil være et nyttig verktøy for barnevernstjenestene i arbeidet med å forbedre sin praksis og hjelpe flere barn som utsettes for vold.

Kristiansand, august 2024

Morten Grønås-Werring, prosjektleder

Iselin Bøge Rom, assisterende prosjektleder

Sammendrag

På oppdrag fra Oslo kommune, ved bydelene Bjerke, Gamle Oslo, Grorud og Stovner, har Oxford Research gjennomført en innsiktskartlegging med følgende problemstilling: «*Hvordan kan vi redusere andelen voldssaker som kommer i retur?*»

Vold og overgrep, særlig vold i nære relasjoner, utgjør en stor del av saksvolumet i barnevernet. Henleggelsesprosenten for voldssaker etter endt undersøkelse er høy. I mange tilfeller handler det om at foreldre benekter voldsutøvelse og ikke samtykker til frivillige hjelpetiltak, kombinert med at barnet trekker sin forklaring.

Rapporten baserer seg på både kvantitative og kvalitative data. Det er brukt flytskjema for å kartlegge nåværende praksis i de deltakende bydelene. Disse er supplert med kvalitative intervjuer med barnevernsansatte og informanter fra tilgrensende tjenester, samt litteratursøk for å innhente innsikt, blant annet om god praksis på området.

Problemforståelse

Vår undersøkelse finner at voldssaker hvor barn er involvert er preget av kompleksitet og sammensatte utfordringer hos familiene. Volden beskrives ofte som «toppen av isfjellet», hvor det ofte ligger andre utfordringer for familien i bunnen, som problemer med økonomi, manglende integrering, psykiatri, rus, tilpasningsvansker og andre utfordringer hos barnet. Dette er i tråd med funn fra forskning på området.

Foreldre kan nekte å ta imot frivillige hjelpetiltak fra barnevernet av ulike grunner. Nesten samtlige informanter viser til frykt og mistillit til barnevernet og manglende kunnskap om det norske samfunnet som de største årsakene til at foreldrene ikke vil samarbeide. Informantene i barnevernet beskriver det videre som en stor utfordring at barnet trekker forklaringen sin. At barnet har blitt påvirket av foreldrene sine til å trekke forklaringen vises til som den vanligste forklaringen

Barnevernets praksis

Rutinene for behandling av bekymringsmeldinger beskrives av kontorene som god og innarbeidet. Kontorenes praksis er i stor grad sammenfallende på dette området. Terskelen for å varsle politiet om potensielt straffbare forhold beskrives som høy. Politiet selv viser til store variasjoner mellom bydelene i antall voldssaker som varsles, og ytrer ønske om flere varsler fra barnevernet. Barnevernet opplever på sin side at flertallet av de varslede sakene henlegges.

Bydelene trekker fram ulike kriterier for involvering av politiet i voldssaker, og dialogen med politiet knyttet til vurderingen av saker og ved varsling, er varierende. Bydelene opplever at samarbeidet med politiet fungerer godt rundt tilretteleggingen av avhør og i eventuell oppstart av en etterforskning. Etter dette beskriver alle bydelene at det er lite

kontakt med politiet. Når det gjelder samarbeid med politiet viser barnevernet særlig til utfordringer rundt taushetsplikten som ilegges barnevernet ved varsling.

Bydelenes undersøkelsespraksis er i stor grad sammenfallende. Alle bydelene praktiserer Klemetsrudmodellen, noen med små justeringer. Aksjonsdagen beskrives av alle informantgrupper som svært krevende og inngripende for familien. Samtidig bemerkes det at det nok er vanskelig å gjøre det på noen annen måte, dersom man skal sikre upåvirkede uttalelser om voldsbruk. Det er nødvendig for å ivareta hensynet til barnets beste. Informantene fra skolene er imidlertid positive til at første samtale med barnet gjennomføres på skolen, da dette er en trygg og kjent arena for barnet. Det trekkes også fram som positivt at barnet får ha med seg en person fra skolen som de er trygge på i møtet.

Barnevernet opplever det første møtet som krevende å kombinere med målet om å bygge en relasjon for videre samarbeid. Generelt sett beskrives foreldres mistillit til barnevernet som en grunnleggende utfordring, som særlig gjør seg gjeldende i første møte. Skolen og barnehagen trekkes fram som de viktigste samarbeidspartnere for barnevernet gjennom hele saksforløpet. I denne forbindelse trekkes skolene fram de såkalte skolekontaktene (at en ansatt fra barnevernet er til stede på skolene ukentlig) som et positivt grep som har gitt skolene mye lærdom om barnevernet.

Alle bydelene har forsøkt å skape mer glidende overganger mellom undersøkelses- og tiltaksfasen – noe som bemerkes som en suksessfaktor. Av tiltak som vanligvis blir foreslått og gjennomført i voldssaker nevner alle bydelene familie- og foreldreveiledning, og deretter kurs, som de mest brukte tiltakene. Utover dette er det noen variasjoner i hvilke tiltak som benyttes, både interne og eksterne, men tiltaksbeskrivelsene er i stor grad sammenfallende mellom bydelene.

Den vanligste årsaken til at voldssaker henlegges er at foreldrene ikke samtykker til hjelpetiltak og/eller at barnet trekker sin forklaring. I andre tilfeller avsluttes saken fordi målene satt i tiltaksplanen er nådd og/eller fordi bekymringen for vold er redusert. At foreldre ikke samtykker til hjelpetiltak, selv om barnevernet har bekymring, beskrives av de barnevernsansatte som den største utfordringen. Dette knyttes av informantene til den høye terskelen for å pålegge tiltak.

Vi kommer med følgende anbefalinger til bydelene:

- Prioriter og utvid det forebyggende informasjonsarbeidet for å forebygge skepsis og mistillit til barnevernet.
- Skap en felles forståelse og retningslinjer rundt praksis for varsling til politiet i voldssaker.
- Behold muligheten for å gjøre tilpasninger av voldsrutinen (Klemetsrudmodell), basert på barnevernfaglige vurderinger og profesjonelt skjønn.

- Vær bevisste på belastningen det påfører barnet/ungdommen å bli hentet ut av klasserommet uten forvarsel for første samtale med barnevernet. Vi anbefaler at barnevernet forsøker så godt det lar seg gjøre å hente ut elevene til første samtale på en mer diskre måte.
- Involver skolene i større grad gjennom undersøkelsesfasen og gjennomfør samtaler med skolen som supplement til skriftlig anmodning. Utnytt i større grad AKS som kilde til informasjon om barnet og samspill mellom foreldre og barn.
- Fortsett prosjektet skolekontakt, med fordel også i flere bydeler og kommuner.
- Innhent spesialisert fagekspertise om vold og æresrelatert sosial kontroll som kan styrke barnevernsansattes spesifikke kompetanse rundt disse temaene.
- Påse at voldsfokuset ikke forsvinner utover i barnevernssaken.
- Gjennomfør en praksisgjennomgang av handlingsrommet knyttet til grensene mellom taushetsplikt, opplysningsplikt og medvirkning, herunder adgangen til å nekte parter innsyn i sakens dokumenter dersom innsyn kan utsette barnet eller andre personer for fare eller skade.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	7
1.1 Rapportens oppbygning	8
2. Metode	10
2.1 Flytskjema	10
2.2 Kvalitative intervjuer	10
2.3 Litteraturstudie.....	11
2.4 Saksstatistikk.....	12
2.5 Metodiske betraktninger	12
3. Barnevernets nåværende praksis i voldssaker	13
3.1 Saksvolum.....	14
3.2 Håndtering av meldinger	15
3.3 Undersøkelsesfasen	22
3.4 Tiltaksfasen	27
3.5 Avslutning av saker	30
3.6 Dokumentering	32
3.7 Andre instansers perspektiver på barnevernets arbeid	33
3.8 Brukerperspektiver på barnevernets arbeid	38
4. Problemforståelser	43
4.1 Kjennetegn ved familiene	43
4.2 Foreldre som motsetter seg samarbeid med barnevernet	46
4.3 Barn som trekker forklaringen sin	50
5. Drøfting av og anbefalinger til mulige løsninger	55
5.1 Viktigheten av forebyggende arbeid for å redusere skepsis	56
5.2 Balansen mellom å avdekke og hjelpe.....	56
5.3 Tverrfaglig samarbeid	57
5.4 Kompetanse	59
5.5 Taushetsplikt og partsrettigheter	61
6. Konklusjon	62
Litteratur	64

1. Innledning

På oppdrag fra Oslo kommune, ved bydelene Bjerke, Gamle Oslo, Grorud og Stovner, har Oxford Research gjennomført en innsiktskartlegging med følgende problemstilling: «*Hvordan kan vi redusere andelen voldssaker som kommer i retur?*»

Vold og overgrep, særlig vold i nære relasjoner, utgjør en stor del av saksvolumet i barnevernet. I 2022 mottok barnevernet på landsbasis totalt 20 460 bekymringsmeldinger for nye barn (barn som ikke hadde et aktivt barnevernstiltak eller en pågående undersøkelse på tidspunktet hvor bekymringsmeldingen kom inn) som angikk mistanke om ulike former for vold mot barnet.¹ Dette utgjorde 41 prosent av bekymringsmeldingene dette året, for barna i den samme gruppen/nye barn (Bufdir, 2022).

Henleggelsesprosenten for voldssaker etter endt undersøkelse er høy. I mange tilfeller handler det om at foreldre benekter voldsutøvelse og ikke samtykker til frivillige hjelpetiltak, kombinert med at barnet trekker sin forklaring. Samtidig kan det komme inn nye bekymringsmeldinger på et senere tidspunkt, og det kan vise seg at volden har fortsatt i mellomtiden. Når barnevernstjenesten (og politiet) henlegger voldssaker, kan det få store konsekvenser: For noen kan det utgjøre forskjellen på liv og død. For andre kan det bety en lengre marginaliseringsprosess preget av ensomhet, psykiske lidelser, rus og risikoatferd. Barn utsatt for vold kan etter hvert utvikle atferdsvansker. Å være utsatt for vold, overgrep eller omsorgssvikt i barndommen gir økt risiko for utrygghet og redusert helse og livskvalitet, også i voksen alder. Det kan videre øke risikoen for selv å utsettes for eller utøve vold som voksen. Dessuten kan voksne som ikke fikk omsorgen og tryggheten de trengte som barn selv få utfordringer med foreldrerollen.

Beskrivelser av hvordan barnevernstjenesten jobber med tiltak og konkrete metoder når barn er utsatt for vold og overgrep er begrenset (Bredal & Stefansen, 2022; Kojan et al., 2020). Empirien som eksisterer på området er mest orientert om avdekking av voldssaker, og mindre orientert om hjelpetiltak. Dette gjelder særlig tiltak for å hjelpe offer for vold og voldsutøver, samt tiltak som ivaretar barnet (Kojan et al., 2020).

Oppdragets siktemål har vært å belyse utfordringer knyttet til voldssaker og undersøke mulige grep som kan gjøre at barnevernet i større grad lykkes med å hjelpe barna som utsettes for vold. Basert på en helhetlig analyse av hva som skjer i barnevernets arbeid

¹ Tallet viser bekymringsmeldinger knyttet til vold i hjemmet/barnet er vitne til vold i nære relasjoner, barnet utsettes for fysisk eller psykisk mishandling, herunder omsorgssvikt, eller barnet utsettes for seksuelle overgrep.

med saker med mistanke om vold i nære relasjoner, peker rapporten på mulige løsninger som kan forbedre barneverntjenestens tilnærming. Slik sett skal oppdraget bidra til at barn sikres gode oppvekstvilkår (jf. delprogram i områdesatsningene i Oslo), gjennom riktig hjelp til riktig tid.

Innsiktskartleggingen har mange samsvarende funn med en erfarings- og kunnskapskartlegging i avdeling Oppvekst og nærmiljø, Bydel Grorud, noe vi mener styrker validiteten av resultatene (Bydel Grorud, 2024). Forskjellene kan delvis forklares av ulikt fokus og metodisk tilnærming. Det er verdt å merke seg at begge rapportene peker på behovet for å styrke tilliten mellom familier og tjenester, øke åpenheten og informasjonen, og sikre reell medvirkning og frivillighet.

1.1 Rapportens oppbygning

Oppdragsgiver bestilte en femdelt innsiktskartlegging som skulle svare ut følgende deler:

1. Kartlegging av eksisterende praksis og nåsituasjon i deltakende bydeler, sett opp mot hverandre
2. Kvantitativ innsikt om nåsituasjonen
3. Kvalitativ innsikt – problemforståelse, og hvorfor saker kommer i retur
4. Innsikt og beste praksis fra Norge for øvrig og andre land
5. Foreslåtte tiltak

Disse delene har vært styrende i gjennomføringen av oppdraget, men av hensyn til leservennligheten har vi valgt en noe annerledes rapportstruktur.

Kapittel 2 redegjør for hvordan datainnsamling og analyser er gjennomført i prosjektet og avsluttes med noen korte metodiske betraktninger.

Kapittel 3 beskriver barnevernets nåværende praksis i voldssaker i de ulike bydelene. Innledningsvis presenterer vi en tidslinje for barnevernets arbeid som gir en kronologisk oversikt over hvilke aktiviteter som vanligvis gjennomføres. Så viser vi fram enkel saksstatistikk fra bydelenes saksbehandlingssystemer, før vi gjennom en komparativ analyse redegjør for likheter og forskjeller i bydelenes arbeid med voldssaker. Kapitlet avsluttes med en gjennomgang av perspektiver på nåværende praksis fra andre politi og skoler samt brukerorganisasjoner.

Kapittel 4 består av en gjennomgang av problemforståelsene som framkommer i eksisterende forskningslitteratur og blant de ulike informantgruppene. Først kommer en oppsummering av problemforståelsen som gjelder årsaker til at vold forekommer innad i familier og kjennetegn ved disse i litteraturen og redegjørelse for perspektivene på problemstillingen fra de ulike informantgruppene. Så kommer en tilsvarende oppbygd presentasjon av perspektiver på problemstillingen om hvorfor foreldre motsetter seg

samarbeid med barnevernet, før vi avslutter kapitlet med å løfte fram mulige årsaker til at barn trekker forklaringen sin.

Kapittel 5 inneholder en drøfting av aktuelle løsninger på problemstillingen, som både bygger på litteraturstudien og intervjuene. I litteraturgjennomgangen har vi i liten grad kommet over noe vi vil karakterisere som «beste praksis» i form av lovende tiltak og metoder som spesifikt adresserer problemstillingen om foreldre som motsetter seg samarbeid og barn som trekker forklaringen sin. Derfor inneholder kapitlet en liste med forholdsvis inkrementelle anbefalinger rundt justering av nåværende praksis som i størst grad bygger på forslag og refleksjoner fra informantene i kartleggingen vår.

2. Metode

I det følgende presenteres oppdragets benyttede metoder, før vi til sist redegjør kort for noen betraktninger rundt hva datamaterialet gir grunnlag for å belyse.

2.1 Flytskjema

For å samle informasjon om eksisterende praksis og den nåværende situasjonen i de ulike bydelene, sendte vi ut et detaljert flytskjema til alle bydelene. Hensikten med skjemaet var å få innsikt i hvordan voldssaker håndteres fra det øyeblikket en melding mottas, gjennom undersøkelses- og tiltaksfasen, til saken avsluttes. Skjemaet ble også utformet for å innhente spesifikk informasjon om praksis, utfordringer og erfaringer fra arbeidshverdagen i bydelene.

Flytskjemaet var delt inn i følgende faser:

- Opprettelse
- Undersøkelsesfase
- Tiltaksfase
- Avslutningsfase

Hvert tematisk spørsmål ble etterfulgt av en forespørsel om å beskrive eventuelle utfordringer knyttet til den aktuelle fasen. Ved slutten av hver fase ble bydelene også bedt om å identifisere særlig tidkrevende steg.

Utviklingen av flytskjemaet skjedde i samarbeid med prosjektets eksperter, og oppdragsgiver fikk mulighet til å gi innspill før det ble sendt ut til bydelene. Dette bidro til å sikre at skjemaet dekket alle relevante aspekter og var praktisk anvendelig for mottakerne.

Bydelene fikk to uker på seg til å fylle ut skjemaet, og det var stort sett medlemmene fra arbeidsgruppen som hadde ansvaret for utfyllingen. Dette sørget for at besvarelsene var basert på solid kjennskap til praksis og erfaringer fra deres organisasjon.

2.2 Kvalitative intervjuer

Vi har gjennomført en rekke intervjuer (totalt 18) i dette oppdraget, både med barnevernsansatte selv, og med informanter fra tilgrensede tjenester og fra bruker- og interesseorganisasjoner. Intervjuene er i oppdragets analyser sett i sammenheng med bydelenes besvarte flytskjemaer.

Vi har gjennomført totalt ni intervjuer med ansatte i barnevernet, minimum to per bydel. Informantene er valgt ut slik at intervjuene per bydel samlet sett dekker alle fasene i saksforløpet. Vi har videre gjennomført totalt ni intervjuer med informanter fra politiet/Barnehus², Stiftelsen Alternativ til vold (ATV), skoler i de aktuelle bydelene (miljø-/sosialarbeidere og helsesykepleiere) og informanter fra bruker- og interesseorganisasjoner. Videre har vi benyttet tilsendt dokumentasjon fra de aktuelle organisasjonene, blant annet offentliggjorte uttalelser fra representanter i ungdomsråd.

2.3 Litteraturstudie

Voldssaker som tas opp i barnevernet og som ender i retur, utgjør en kompleks og alvorlig utfordring som ikke bare berører de involverte individene, men også samfunnet, dypt. I vårt narrative litteratursøk har vi undersøkt litteratur fra både Norge og våre naboland, Danmark og Sverige. Ved å undersøke et bredt spekter av forskning, praksis og erfaringer, har vi forsøkt å forstå de komplekse årsakene til at voldssaker som barnevernet følger opp ender i retur. Samtidig har vi identifisert noen av de foreslåtte tiltakene som litteraturen etterspør basert på deres empiri.

Vi gjennomførte et litteratursøk av typen *narrative review* med mål om å samle innsikt og god praksis fra nasjonale og internasjonale kilder relatert til voldssaker. Denne tilnærmingen involverte oppsummering fra ulike kilder på en sammenhengende måte, uten bruk av en strukturert metode for screening og inklusjon/eksklusjon. Målet var å identifisere eksempler på god praksis fra egne bydeler og barnehuset, erfaringer fra arbeid med Klemetsrudmodellen, eksempler på god praksis nasjonalt og i sammenlignbare land i voldssaker, samt forskning og rapporter på feltet.

Vi supplerte eksemplene som oppdragsgiver listet opp i oppdragsbeskrivelsen med vitenskapelige studier og grålitteratur som våre tilknyttede eksperter foreslo. Deres kjennskap til nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer, samt deres erfaring med lignende prosjekter og relevante initiativer i sine respektive land, bidro til å identifisere relevant litteratur som belyser barnevernets arbeid i voldssaker og som bidrar til å kaste lys over årsaker til at foreldre motsetter seg samarbeid samt at barn trekker forklaringen sin. Vi har supplert ekspertenes forslag med egne søk i Google Scholar, Oria og Idunn.

Imidlertid har vi i liten grad identifisert eksempler på god praksis innenfor feltet voldssaker. Tilnærminger og metoder er gjennomgående beskrevet på et forholdsvis overordnet nivå. Det kan videre være uklart i hvilken grad metoden skiller seg fra, eller faktisk ser ut til å fungere bedre enn, praksisen vi har fått beskrevet i Oslo-bydelene. Andre ganger kan det dreie seg om at metoden eller tiltaket ser ut til å forutsette

² Statens barnehus er en del av politiet, og er et tilbud til barn og ungdom som kan ha vært utsatt for, eller vært vitne til vold eller seksuelle overgrep, der det foreligger et varsel til politiet.

frivillighet og samtykke fra foreldre, slik at de ikke er relevante for å gjøre noe med problemstillingen om foreldre som nekter å ta imot hjelpetiltak. Eksempler på praksiser vi er kommet over inkluderer the «Resolutions Approach» (se Sepers et al., 2023) og «Signs of Safety» (se Sheehan et al., 2018). På bakgrunn av en gjennomgang av litteraturen rundt disse metodene, mener vi ikke det er grunnlag for å anbefale bydelene å teste ut tiltakene.

2.4 Saksstatistikk

Vi har fått tilsendt enkle oversikter over aggregert saksvolum fra bydelenes administrative systemer. Problemstillingene knyttet til del 2 har i begrenset grad latt seg gjøre å belyse ved hjelp av disse uttrekkene, på grunn av manglende indeksering og overgang til nytt system. På grunn av utfordringer med uttrekk av statistikk, har Stovner ikke hatt mulighet til å bidra med data fra sitt fagsystem og det er også manglende data fra Gamle Oslo om voldssaker i retur. Derfor bør de rapporterte tallene tolkes med forsiktighet.

2.5 Metodiske betraktninger

Denne undersøkelsen har innhentet barnevernansattes og andre informanternes generelle perspektiver på voldssaker. Erfaringene representerer ikke nødvendigvis alle typer saker, eksempelvis i alvorlighetsgrad. Vi opplever gjennom intervjuene at erfaringene til informantene i det store og hele dreier seg om saker som i tidlig fase ikke later til å ha høy alvorlighetsgrad, og hvor det ofte er uklart hva som faktisk har skjedd. Politiet har i mindre grad har vært involvert og hvor foreldrene i mange saker samtykker til frivillige hjelpetiltak. Undersøkelsen er ikke rettet mot de mest alvorlige sakene, eksempelvis i form av grov mishandling og drap.

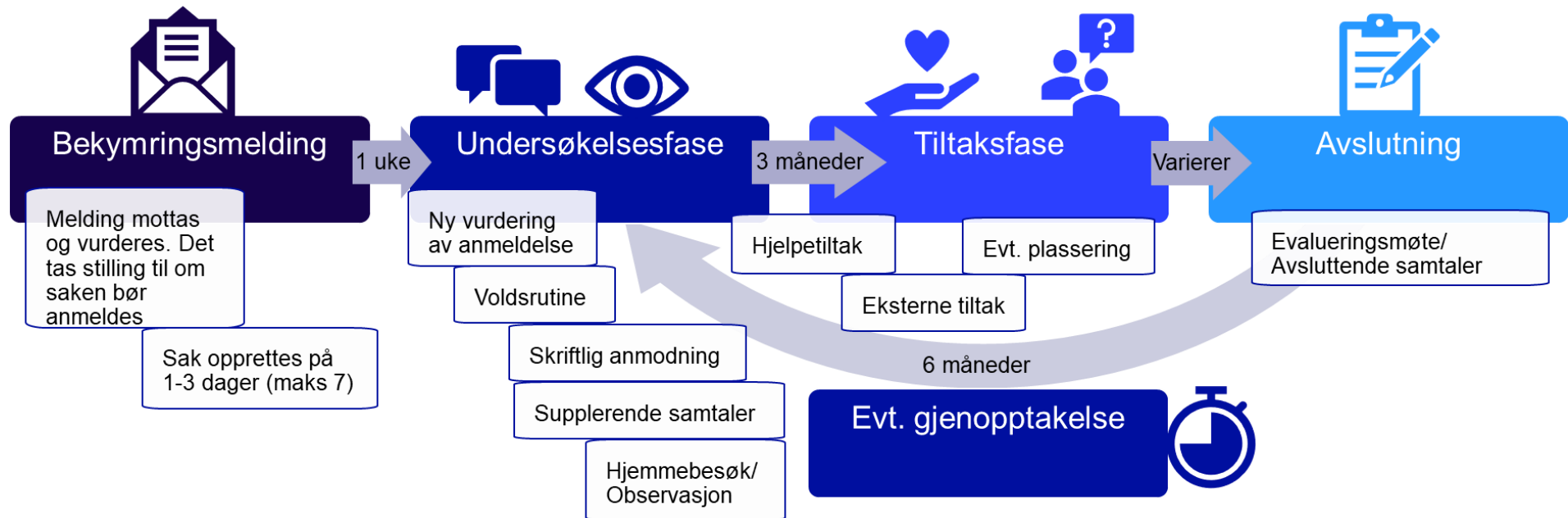
Det varierer hvor detaljerte beskrivelser som fremkommer i flytskjemaene. Det har i noen tilfeller vært uvisst om forhold ikke er omtalt fordi det faktisk ikke gjøres, eller bare fordi det ikke er skrevet ned i skjemaet (jf. variasjoner/ikke variasjoner i praksis). Vi har forsøkt å redusere denne mulige utfordringen så godt som mulig gjennom metodisk triangulering med utfyllende intervjudata. Vi har i tillegg sendt skriftlige spørsmål til barnevernstjenestene i etterkant av flytskjema og intervjuer der det har vært nødvendig, for å sikre sammenlignbar situasjon.

Til slutt vil vi nevne at bruker- og interesseorganisasjonene uttaler seg om erfaringer også fra andre bydeler i Oslo enn dem som er inkludert i denne undersøkelsen.

3. Barnevernets nåværende praksis i voldssaker

I det følgende presenteres oppdragets empiri knyttet til barnevernets nåværende praksis i voldssaker. Beskrivelsene er strukturert etter sakens faser: Håndtering av meldinger (opprettelse), undersøkelsesfasen, tiltaksfasen og avslutningen av saker, som illustrert i tidslinjen under. Det er en glidende overgang mellom undersøkelses- og tiltaksfasen, og hjelpetiltak kan starte opp i undersøkelsesperioden. Vi har i de følgende underkapitlene vektlagt både likhetstrekk og forskjeller i bydelenes praksis. Beskrivelsene er i hovedsak basert på barnevernets utfylte flytskjemaer, og supplert med intervjuer med ansatte i barnevernet, tilgrensende tjenester og bruker- og interesseorganisasjoner. Til hvert underkapittel (per fase) vil korte oppsummeringer av hovedfunn presenteres.

Figur 1: Tidslinje over barnevernets nåværende praksis i voldssaker

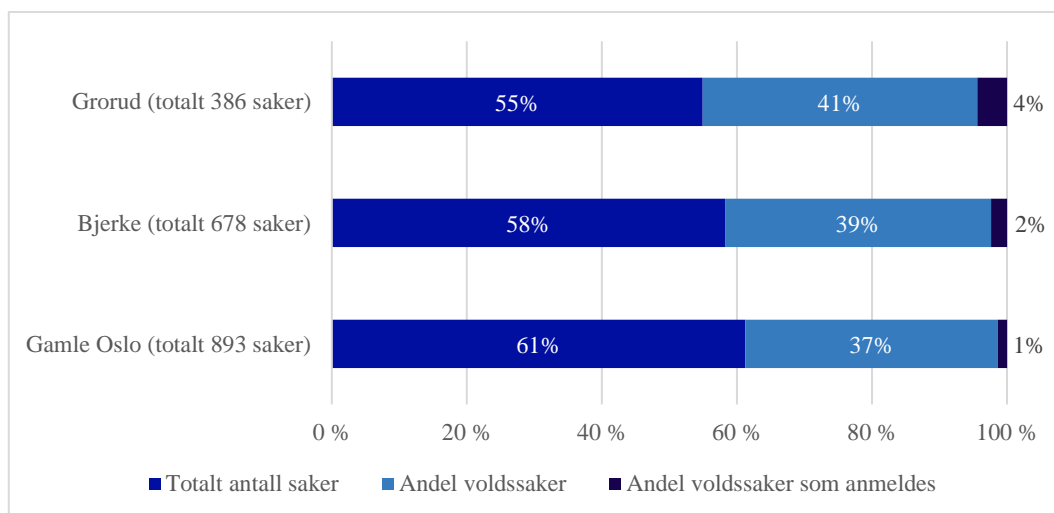
3.1 Saksvolum

I dette underkapittelet presenterer vi saksstatistikk mottatt fra bydelene Grorud, Bjerke og Gamle Oslo.

3.1.1 Andel voldssaker

Grorud har den største andelen voldssaker, med 45 prosent av det totale saksvolumet, hvorav fire prosent fører til varsling til politiet (tidligere omtalt som «anmeldelse», jf. Samhandlingsrutine, Oslo kommune). Bjerke har 41 prosent voldssaker, med to prosent som blir varslet til politiet, mens Gamle Oslo rapporterer 39 prosent voldssaker, hvor 1 prosent blir varslet til politiet (se Figur 2). Vi ser altså at en forholdsvis høy andel saker inneholder et element av vold og at få saker varsles til politiet. Vi kommer tilbake til denne problemstillingen flere steder i rapporten, og fremmer våre betraktninger rundt dette i kapittel 5.3.1.

Figur 2 Andel voldssaker og andel voldssaker som blir varslet til politiet i det totale saksvolumet for bydelene i 2022.

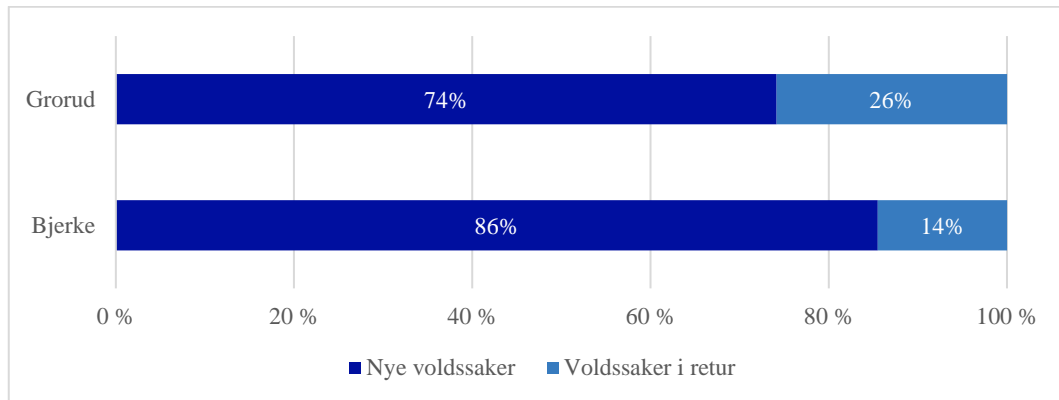

Kilde: Oxford Research AS

3.1.2 Voldssaker i retur

Andel av voldssakene som er saker som kommer i retur er 26 prosent fra Grorud og 14 prosent fra Bjerke året 2022. Ettersom vi ikke har tilsvarende tall å sammenligne med for andre bydeler og kommuner, har vi begrenset grunnlag for å vurdere om nivået kan betraktes som høyt eller lavt. Det kan imidlertid konstateres at Grorud har en nesten dobbelt så høy andel retursaker som Bjerke.

Figur 3 Andel voldssaker som kommer i retur av totalt antall voldssaker i 2022.

Kilde: Oxford Research AS

3.2 Håndtering av meldinger

- Rutinene for behandling av bekymringsmeldinger beskrives av kontorene som god og innarbeidet. Kontorenes praksis er i stor grad sammenfallende på dette området, herunder i vurderinger av voldssakene.
- Det varierer mellom bydelene hvorvidt det også opprettes sak på søsken, ved mistanke om vold.
- Terskelen for å varsle politiet om potensielt straffbare forhold beskrives som høy.
- Bydelene trekker fram ulike kriterier for involvering av politiet i voldssaker.
- Dialogen med politiet knyttet til vurderingen av saker og ved varsling til politiet, er varierende. I noen bydeler er dialogen mer systematisk enn i andre.
- Bydelene opplever at samarbeidet med politiet fungerer godt rundt tilretteleggingen av avhør og i eventuell oppstart av en etterforskning. Etter dette beskriver alle bydelene at det er lite kontakt med politiet.
- Bydelene beskriver flere utfordringer i forbindelse med varsling til og samarbeid med politiet. Utfordringene knytter seg særlig til taushetsplikten som ilegges barnevernet ved varsling.

Barnevernstjenesten skal gjennomgå innkomne bekymringsmeldinger snarest, og senest innen en uke etter at de er mottatt. Barnevernstjenesten skal vurdere om en bekymringsmelding skal følges opp med en undersøkelse etter § 2-2. Barnevernstjenesten skal vurdere om en bekymringsmelding krever umiddelbar oppfølging (jf. barnevernloven § 2-1 og 2-2). Alle bydelene har mottaksteam som vurderer bekymringsmeldinger løpende. I den innledende vurderingen besluttes det hvorvidt saken skal varslet til politiet, og om meldingen er akutt og krever umiddelbar oppfølging. De akutte meldingene følges opp løpende.

Videre gjøres i alle bydeler en kategorisering av sakene, etter blant annet alvorlighetsgrad og type oppstart. Bydel Grorud har utviklet sine egne kriterier for kategorisering av alvorlighetsgraden i voldssaker og kriterier for vurdering av oppstart. Disse beskrives som en suksessfaktor i arbeidet og sikrer mer helhetlig og likere arbeid i voldssakene. Praksisen blir altså mindre personavhengig. Bydel Stovner risikovurderer alle meldinger opp mot lovkravet om hvorvidt bekymringen er av en slik art at den krever umiddelbar oppfølging. Bydelen har ikke utviklet egne vurderingskriterier. Bydel Gamle Oslo har utformet et eget vurderingsskjema med utgangspunkt i tre fargekoder (fra lav bekymring til akutt) for sine vurderinger av bekymringsmeldinger. Bydel Bjerke kategoriserer først voldsmeldingene etter innhold, deretter etter alvorlighetsgrad, før det planlegges for type oppstart av undersøkelse. Ved behov for mer informasjon kontakter mottaksteamet i alle bydelene melder, som oftest skole/barnehage, og eventuelle andre, involverte instanser. Undersøkelsesteamet får et sammendrag som legger grunnlaget for videre kartlegging.

Barnevernet har syv dager på seg til å beslutte om meldingen skal henlegges eller undersøkes videre, men alle bydelene forsøker å konkludere meldingen så fort som mulig. Bydel Grorud forteller at de som oftest har konkludert meldingen innen 24 timer etter mottatt bekymring. Bydel Bjerke viser til at de som regel bruker et par dager. I bydel Stovner konkluderes de fleste bekymringsmeldinger samme virkedag som de mottas. Resten konkluderes innen to virkedager. Gamle Oslo bruker typisk mellom en og tre dager på å konkludere sine meldinger.

Beslutningen knyttet til om saken skal sendes til politiet eller ikke, trenger ikke å skje innenfor denne første uken, ifølge bydelene. Bydel Grorud har ulike frister knyttet til om oppstart av saken skal skje ved hjelp av Klemetsrudmodellen eller ved telefoninnkalling til foresatte få dager i forkant av oppstart. Ved sistnevnte har bydelen satt en frist på 10 virkedager fra mottatt melding.

Bydelene er samstemte om at jo mer historikk som foreligger, desto mer alvorlig vurderes saken. Og dersom voldsuttalelsen kommer fra barnet direkte, gjennomføres alltid videre undersøkelse. Videre reageres det i alle bydeler raskt ved mistanke om grov vold/mishandling, gjennom varsling til politiet (mer om dette i kap. 3.1.1) og mulig omsorgsplassering. Det skjer nesten aldri at saker om mistanke om vold henlegges av barnevernet.

Av retningslinjer som oppleves som styrende for vurdering og oppfølging av innkommende meldinger, nevner alle bydeler Lov om barnevern. Videre omtales Saksbehandlingsrundskrivnet av tre bydeler. En bydel nevner også Samhandlingsrutinen mellom politi og barnevern (jf. Oslo kommune, 2023).

Det varierer noe mellom bydelene hvorvidt det også opprettes sak på søsken, ved mistanke om vold. Hos bydel Bjerke opprettes det som hovedregel sak på søsken i alle

saker som omhandler vold i hjemmet. Også bydel Grorud viser til at det er lav terskel for å opprette sak på søsken. Bydelen vurderer at det er nærliggende å tro at søsken selv kan ha vært utsatt for vold eller har vært vitne til vold mot andre søsken i husholdningen. I saker hvor det ikke fremkommer opplysninger om at søsken utsettes for vold, gjør barneverntjenesten ved mottaksteamet i Grorud en konkret vurdering av å melde bekymring til seg selv. Dersom det ikke åpnes sak på søsken før oppstart av saken, skal det alltid vurderes å åpne sak på søsken i etterkant av oppstart. Hos de to andre bydelene beskrives det ikke å være noe automatikk i å opprette sak på søsken. Mottaksteamet vurderer om det også skal opprettes sak på søsken i hver sak, avhengig av meldingens innhold. Terskelen for å også opprette sak på søsken beskrives imidlertid som lav hos alle bydeler.

Bydelene trekker fram ulike utfordringer som de opplever i håndteringen av meldinger om voldssaker. Disse knytter seg både til selve innholdet i meldingene og hvor troverdige, omfangsrrike og detaljerte beskrivelsene er. Meldingens form og innhold er særlig sentral i vurderingen av om saken burde varsles til politiet. Videre beskriver kontorene at det kan være krevende å vurdere oppstart, herunder om Klemetsrudmodellen skal benyttes, hvor raskt undersøkelsen bør starte opp og hvor «hardt» man skal gå ut. Flesteparten av utfordringene knytter seg imidlertid til selve undersøkelsen (mer om dette i kap. 3.2).

Rutinene for behandling av bekymringsmeldinger beskrives av alle kontorene som god og innarbeidet. Barnevernstjenestene har i tillegg vakttelefoner som ulike instanser kan ringe for å melde bekymring om vold og få veiledning. Tilsvarende har politiet en telefon som barneverntjenesten kan ringe for å drøfte hvorvidt en sak skal varsles til politiet eller ikke. Dialogen mellom instansene knyttet til bekymring for vold oppleves god i alle bydeler.

3.2.1 Praksis for varsling til politiet

Barnevernsloven sier ikke noe om politianmeldelse/varsel, men regulerer barnevernstjenestens adgang til å sette taushetsplikten til side og dele opplysninger med andre forvaltningsorganer, (i dette tilfellet: politiet). I loven heter det at «opplysninger kan gis til andre forvaltningsorganer når det er nødvendig for å ivareta oppgaver etter denne loven» (jf. barnevernsloven § 13-1 tredje ledd).

Dersom barnevernstjenesten har vurdert at et forhold skal varsles til politiet (tidligere anmeldelse), kontaktes politiet snarest og det avklares hva som vil være hensiktsmessig overlevering av varselet. Barnevernstjenesten må vurdere om det foreligger særlige grunner for at opplysninger fra saken, inkludert varselet skal unndras partsinnsyn. Et eventuelt vedtak fattes etter forvaltningsloven § 19 og vil medføre at foreldrene ikke blir informert om varselet før avhør er avholdt av politiet (jf. Samhandlingsrutine, Oslo kommune).

Ved oversendt varsel fra barnevernet skal saken vurderes av politiet. Politiet kan i denne forbindelse pålegge barnevernet taushetsplikt. Hvis politiet ikke igangsetter etterforskning, skal de gi en begrunnet tilbakemelding til barnevernstjenesten om dette. Formålet med etterforskningen av en straffesak, er å skaffe til veie nødvendige opplysninger for å avverge eller stanse straffbare forhold, avgjøre spørsmålet om tiltale, og tjene som forberedelse for barnevernstjenestens behandling av spørsmålet om det skal settes i verk tiltak, jf. straffeprosesslovens § 226. Etterforskning kan foretas når det er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold, jf. straffeprosessloven § 224. Det skal særlig sees hen til om det er konkrete holdepunkter som gir grunn til å tro at det har skjedd noe straffbart.

Når det er besluttet etterforskning, vil politiet søke å innhente så mye informasjon som mulig som kan bekrefte eller avkrefte om det har skjedd en straffbar handling. Når saken er ferdig etterforsket vil den ansvarlige juristen vurdere om det er nok bevis til å straffefølge den siktede, eller om saken skal henlegges. Straffesaken skal kunne bevises ut over enhver rimelig tvil for å ende med dom i retten. Det vil bli gitt skriftlig underretning til barnevernstjenesten, om saken henlegges eller om det tas ut tiltale. Politiet kontakter Statens barnehus Oslo og berammer dag for tilrettelagt avhør. Dato for tilrettelagt avhør, formidles barnevernstjenesten snarest (jf. Samhandlingsrutinen, Oslo kommune).

I saker hvor det er sendt varsel fra barnevernstjenesten, skal barnevernstjenesten og politiet bli enige om en felles plan for samarbeid. Denne bør ifølge samhandlingsrutinen omfatte en oversikt over saksgang og fremdrift i barnevernstjenestens undersøkelsessak og politiets etterforskning. Risikobildet skal vurderes og sikkerhetsplanen skal oppdateres (jf. Samhandlingsrutinen, Oslo kommune).

Terskelen for å varsle politiet om potensielt straffbare forhold beskrives av flere barnevernstjenester som høy. Samtidig viser flere barnevernsansatte til at de fleste sakene henlegges når de varsler til politiet. Dette til tross for at barnevernet tidvis kritiseres av politiet for ikke å varsle nok saker. De ansatte i barnevernet viser samtidig til den krevende balansegangen mellom å varsle, for så å senere ta rollen med å «reparere». Dersom barnevernet har varslet saken, skaper dette ofte store utfordringer med å gjenopprette tillit til familien.

Når barnevernstjenesten vurderer bekymringsmeldinger og opplysninger knyttet til vold og seksuelle overgrep, er taushetsplikten ikke til hinder for at barnevernet kan drøfte mottatt informasjon med politiet, jf. punkt 2.2. Hensikten er å kartlegge situasjonen og å innhente informasjon som kan gi barnevernstjenesten ytterligere grunnlag for å vurdere en mulig varsling. Barnevernstjenesten kan også kontakte politiet i forkant av første treff, i den hensikt å kartlegge partenes sikkerhet, samt sikkerheten til de ansatte i barnevernstjenesten. Politiet må gi tilstrekkelig informasjon slik at sikkerheten er i

ivaretatt for alle involverte parter før, under og etter treffet (jf. Samhandlingsrutine, Oslo kommune).

Bydelene trekker fram ulike kriterier for involvering av politiet i voldssaker. En gjenganger er at terskelen for å melde til politiet er lavere dersom barnevernet tidligere har vært involvert og forsøkt å hjelpe, uten at dette bedret situasjonen for familien.

Ett kontor beskriver sin generelle terskel for varsling slik:

«Vi anmelder det som fremstår som veldig alvorlige saker, hvor volden har karakter av mishandling, uavhengig av om det er en sak som er ny for oss eller om den har vært inne tidligere».

Bydel Bjerke, flytskjema

Bydelen skriver videre at de ikke varsler «lettere voldssaker» (her vises til oppdragsvoldssaker) første gang saken kommer inn. Dette begrunnes med at det i slike tilfeller er bedre at barnevernet først forsøker å hjelpe. Bydel Bjerke varsler få saker som omhandler psykisk vold. Dette skyldes at bekymringsmeldingene sjelden kun omhandler vold av denne sorten, da dette ofte er krevende å beskrive og bevise. Bydelen har imidlertid lav terskel for å varsle i saker med bekymring for seksuelle overgrep.

Bydel Stovner beskriver sin terskel for varsling slik:

«Generelt kan man si at de sakene som anmeldes er tilfeller der barnet har fortalt om konkrete voldsepisoder der volden som er beskrevet er alvorlig og grov, har foregått over lang tid, har et stort potensial for at volden blir gjentatt, vold med gjenstand og volden som beskrives har et stort skadepotensial».

Bydel Stovner, flytskjema

Dialogen med politiet, knyttet til vurderingen av saker, beskrives som noe varierende. Bydel Stovner beskriver eksempelvis en løpende dialog med politiet, hvor saker alltid drøftes for å avklare om de bør varsles eller ikke. Bydel Grorud viser til at de i samråd med politiet har utarbeidet egne kriterier for varsling i tråd med samhandlingsrutinen mellom barnevern og politi. Vurderingene gjøres ukentlig gjennom fastsatte møtetidspunkter. Videre har bydelen en fast kontaktperson (voldskoordinator/fagkonsulent) for dialogen med politiet, som skal sikre god informasjonsflyt mellom instansene. Grorud opplever at terskelen for varsling samsvarer med ønsket fra politiet.

I bydel Bjerke og Gamle Oslo beskrives ikke dialogen med politiet rundt vurdering av saker som like systematisk. I Gamle Oslo vises til at de ved tvilstilfeller ringer til politiet for å drøfte saken anonymt, men at barnevernet som regel avventer politiets beslutning ved varsling. Dersom tilrettelagte avhør skal gjennomføres initieres samarbeidsmøter og barnevernet er til stede ved gjennomføringen av avhør. Utover dette vises ikke til dialog med politiet rundt vurderinger av bekymringsmeldingen.

I tilfeller hvor saken varsles, beskrives også samarbeidet med politiet som varierende. Bydel Bjerke skriver at de noen ganger varsler uten å kontakte politiet først. Andre ganger kontakter de politiet for å drøfte saken. Når politiet kontaktes først, er dette fordi barnevernstjenesten vurderer saken som akutt. Bydel Grorud bruker sin voldskoordinator i dialogen med politiet ved varsling. Dialogen etableres så fort det er sendt varsel til politiet. Når politiet har mottatt varselet vurderer partene sammen grunnlaget for tilrettelagte avhør og videre saksforløp.

Når varsel til politiet er besluttet, avklares videre framgangsmåte i saken i samråd med politiet. Denne dialogen skjer på telefon når varselet sendes. Etterforsker i saken hos politiet og saksbehandler i barnevernet holder hverandre løpende orientert om utvikling i saken, mens politiet arbeider med å organisere tilrettelagt avhør på Barnehuset. Det holdes et samrådsmøte med politi, barnevern, skole/barnehage, Barnehuset og eventuelle andre involverte instanser i forkant av avhørene. Formålet er å legge en felles plan for gjennomføringen av aksjonsdagen (mer om denne i kap. 3.2). Bydel Gamle Oslo har en fast kontaktperson i sakene som holder kontakten med ansvarlig etterforsker/jurist hos politiet.

Bydelene opplever jevnt over at samarbeidet med politiet fungerer godt rundt tilretteleggingen av avhør og i eventuell oppstart av en etterforskning. Etter dette beskriver bydelene lite kontakt med politiet. Bydel Stovner skriver at samarbeidet i denne fasen begrenser seg til eventuelle nye avhør av barn eller foreldre, og mulig straffesak. Bydel Bjerke beskriver også samarbeidet med politiet etter avhør som mindre godt. Barnevernet får da lite tilbakemelding om hva som skjer videre i saken, og lite informasjon om utfallet av etterforskningen. Imidlertid gjennomføres et såkalt familiemøte, etter at alle avhørene på Barnehuset er gjennomført.

Undersøkelsen til barnevernet fortsetter etter familiemøtet, parallelt med politiet sin etterforskning. Partene har kontakt ved behov. Informasjonsutveksling mellom barnevern og politi krever imidlertid samtykke fra familien, med mindre kontakten vurderes som det beste for barnet. Barnevernet blir informert dersom politiet henlegger saken eller tar ut tiltale.

Utfordringer knyttet til ulike mandater og pålegg om taushetsplikt

Bydelene beskriver flere utfordringer i forbindelse med varsling og samarbeid med politiet. Selv om dialogen med politiet jevnt over fungerer godt i forkant av varsling, viser barnevernet til flere utfordringer i den videre saksgangen. Gjennomgående vises det til politiets og barnevernets ulike mandater; Barnevernet skal primært hjelpe familiene, mens politiet er orientert mot å identifisere bevis for straffbare forhold som kan føre til en eventuell dom.

Utfordringene som beskrives knytter seg særlig til taushetsplikten som ilegges barnevernet ved varsling. Når politiet beslutter at barnevernet skal starte opp saken samtidig som politiet velger å holde saken åpen, byr dette på utfordringer. Barnevernet får i slike tilfeller ikke informere partene i saken om at politiet er varslet og at barnevernet avventer politiets vurderinger. Bydelene viser til at når det senere kommer frem at barnevernet har varslet saken til politiet, oppleves dette av barn og foreldre som et tillitsbrudd. Tillitsbruddet oppleves som svært krevende å kombinere med å etablere relasjon og skape motivasjon for endring hos foreldrene, gjennom frivillige hjelpetiltak. Bydel Stovner viser til at følelsen av tillitsbrudd hos foreldre har gjort at foreldre trekker sitt samtykke til hjelpetiltak.

Videre kan barnevernet, av hensyn til etterforskningen, pålegges taushetsplikt om alvorlig informasjon som fremkommer i barneavhør. Barnevernet opplever det som krevende å ikke kunne snakke med foreldre om slike alvorlige forhold, særlig når taushetsplikten blir gjeldende over lang tid. Langsiktig taushetsplikt utfordrer også barnevernet i tilfeller hvor det skal fattes vedtak om akutt plassering etter avhør. Vedtaket som skal vurderes av rettsvesenet kan ikke inneholde slik viktig informasjon, når den er taushetsbelagt.

Bydel Bjerke peker på utfordringer som følge av at politiet ofte bruker lang tid, fra saken er varslet, til tilrettelagte avhør gjennomføres. Videre får ikke barnevernet tilgang til politiets dokumentasjon fra avhørene. Dette skaper en risiko for at barnevernet ikke forstår saksforholdene riktig. Det er videre en utfordring at barnevernet mener saker bør varsles, mens politiet på sin side henlegger saken, forteller ansatte i barnevernet. Tiden politiet bruker på denne vurderingen beskrives som tapt tid for barnevernet, fordi de i denne tiden kunne gjennomført egne undersøkelsesaktiviteter.

Til slutt omtales kapasitetsproblemer i politiet. Barnevernet har tidvis akutte saker som må behandles på dagen. Gitt sakens alvorlighetsgrad, burde politiet delta i slike saker, men har ikke kapasitet. Barnevernet må i disse tilfellene gå inn i saken selv. De beskriver samtidig at de ofte holder igjen i samtalene med barnet, i frykt for å ødelegge den senere politietterforskningen. Senere hender det at politiet ikke går inn i saken likevel, fordi barnevernet allerede har snakket med familien. Barnevernet, på sin side, har ikke snakket med barnet om de straffbare forholdene, fordi de har ventet på politiet. Tilsvarende hender det at politiet bruker så langt tid før de går inn i sakene, at barnevernet starter opp samtaler med barnet, av hensyn til barnets beste.

3.3 Undersøkellesfasen

- Bydelenes undersøkelsespraksis er i stor grad sammenfallende.
- Alle bydelene praktiserer Klemetsrudmodellen. Vanlig praksis er at det først gjennomføres en samtale med barnet, deretter med foreldrene, før gjenforening – en samtale med barnet og foreldrene sammen.
- Bydel Gamle Oslo og Grorud har åpnet for små justeringer av Klemetsrudmodellen, hvor samtaler med foreldre i noen tilfeller gjøres først, og hvor foreldrene gis noe lengre forvarsel før første samtale.
- I de sakene hvor det er skolen eller barnehagen som har meldt bekymringen, gjennomføres den første samtalen med barnet og foreldrene vanligvis på skolen eller i barnehagen. Vanligvis deltar en støtteperson fra skole/barnehage i første samtale med barnet.
- Aksjonsdagen beskrives som svært krevende og inngripende for familien. Barnevernet opplever det første møtet som krevende å kombinere med målet om å bygge en relasjon for videre samarbeid. Generelt sett beskrives foreldres mistillit til barnevernet som en grunnleggende utfordring, som særlig gjør seg gjeldende i første møte.
- Skolen og barnehagen trekkes fram som de viktigste samarbeidspartnerne i forkant av og under de første samtaler med barnet.
- Hjemmebesøk gjennomføres i de fleste undersøkelser og avtales hos alle bydelene i samråd med familiene.
- Alle bydelene innhenter som hovedregel informasjon fra andre instanser i forbindelse med undersøkelsen, gjennom en skriftlig anmodning. Også her beskrives skole/barnehage som den viktigste informasjonskilden.
- Av andre aktiviteter barnevernet gjennomfører i undersøkelsesfasen, nevner alle bydelene supplerende samtaler med barn og foreldre. Herunder vises det til konklusjonsmøte, hvor videre tiltak avklares og samtykkes til. I tillegg gjennomføres det andre aktiviteter som varierer mellom bydelene.

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for å iverksette tiltak etter loven, skal barnevernstjenesten undersøke forholdet. Undersøkelsen skal gjennomføres snarest, og den skal være avsluttet senest innen tre måneder etter at fristen på en uke i § 2-1 første ledd er utløpt. Regelverket gir mulighet for forlengelse, men dette gjøres sjelden. Barnevernstjenesten skal undersøke barnets helhetlige omsorgssituasjon og behov. Undersøkelsen skal gjennomføres systematisk og grundig nok til å kunne avgjøre om det er nødvendig å iverksette tiltak etter loven. Barnevernstjenesten skal lage en plan for undersøkelsen (jf. barnevernloven § 2-2).

I oppstart av undersøkelsesfasen er det i alle bydeler utarbeidet en undersøkelsesplan. I forbindelse med planleggingen av samtalen kontaktes melder, typisk skole/barnehage, og

praktiske forhold i forbindelse med samtaler avklares, herunder tidspunkt, booking av møterom, frakting og henting og hvem som skal være til stede under samtaler. Barnevernet beskriver involveringen av skole/barnehage som viktig for å innhente informasjon om barnet. Slik informasjon kan brukes inn i den første samtalen, eksempelvis om språk (slik at tolk ved behov kan innkalles), interesser og barnets fungering. Helseinstanser involveres ved behov for medisinske undersøkelser. Av andre instanser, nevner bydel Grorud at Krisesenteret tidvis er aktuell å hente informasjon fra. Utover dette nevnes ikke andre instanser i oppstartsfasen.

I forkant av de tredelte samtaler, foretar Bydel Grorud en sjekk hos politiet om mulig risiko for saksbehandler. Bydel Gamle Oslo gjorde dette tidligere (fram til 2021/2022), men sluttet med det fordi de ofte fikk mer informasjon enn de faktisk ba om. Derfor ble det i praksis som å innhente opplysninger uten samtykke. I dag er det kun i de mest alvorlige sakene at risiko for saksbehandler undersøkes, dersom det fremkommer mulig bekymring. Bydel Bjerke foretar kun en slik risikosjekk der det er grunn til å tro at det er risiko.

Alle bydelene praktiserer Klemetsrudmodellen i sine samtaler med familiene. Det gjennomføres som hovedregel først en innledende samtale med barnet. Her viser alle bydelene til at samtalemetodikken «DCM» (for samtaler med barn) benyttes. Samtalen med barnet gjennomføres kun dersom barnevernet vet at de får snakket med foreldrene samme dag. De barnevernsansatte forteller at det er svært sjelden at foreldrene ikke møter opp til samtale. Etter samtalen med barnet og foreldrene, gjennomføres en ny, kort samtale med barnet. Der informerer de barnevernsansatte om hva foreldrene har sagt. Til slutt kommer gjenforeningen – en samtale med barnet og foreldrene sammen.

Foreldrene kontaktes først av barnevernet via telefon og bes om å møte til samtale. Gjennom intervjuer forteller de ansatte i barnevernet at foreldrene ofte får en telefon mens de er på jobb, hvor de blir bedt om å «slippe alt de har i hendene» og komme umiddelbart. Foreldrene får lite informasjon om bakgrunnen for innkallingen til samtalen i forkant. Dette oppleves for de fleste som inngripende og stressende. Mange opplever frykt, skam og bekymring for hvordan kolleger og overordnede vil oppfatte dem. Informantene fra barnevernet viser derfor til viktigheten av å utvise omsorg og empati overfor foreldrene i denne situasjonen, samtidig som problemene beskrives og erkjennes.

I det første møtet er målet å avdekke hvorvidt og i hvilken grad det har skjedd vold mot barnet. Videre skal det oppgis en del pålagt informasjon, om blant annet partsrettigheter, anmodninger om informasjonsinnhenting, informasjon om barnevernet, bakgrunnen for bekymringsmeldingen og gangen i videre undersøkelse. En informant forteller at det viktigste med samtalen ikke er å få foreldrene til å bekrefte volden (slik hen opplever at det i større grad var tidligere). Det viktige er å innhente foreldrenes tanker og perspektiver, forklare dem hvordan barnevernet kan hjelpe og informere om foreldrenes

rettigheter og plikter. Dersom barnet uttaler seg om vold, og bekrefter dette i samtale så vil det også legges vekt på dette i samtalen med foreldrene.

Barnevernet opplever dette første møtet krevende å kombinere med målet om å bygge en relasjon for videre samarbeid. Det oppleves inngripende for foreldrene å bli innkalt til møte samme dag, og at barnevernet først har snakket med barna uten deres viten. Generelt sett beskrives foreldres mistillit til barnevernet som en grunnleggende utfordring, som særlig gjør seg gjeldende i det første møtet. Mistilliten oppleves særlig stor hos innvandrerforeldre, grunnet manglende kunnskap om norsk forvaltning og barnevern (mer om dette i kap. 4.2).

Barnevernet gjennomfører vanligvis den første samtalen med barnet og foreldrene på skolen eller i barnehagen, uavhengig av hvor bekymringsmeldingen kommer fra. Det er vanlig praksis at det deltar en støtteperson som barnet er trygg på fra skole/barnehage i første samtale. Barnevernet ser flere fordeler med at første samtale gjennomføres hos melder. Blant annet gjør dette at foreldrene får møtt skole/barnehage og at de gis mulighet til å stille spørsmål til melder direkte.

Bydel Gamle Oslo og Grorud har åpnet for små justeringer av Klemetsrudmodellen, hvor samtaler med foreldre i noen tilfeller gjøres først, og hvor foreldrene gis noe lengre forvarsel før første samtale. Tilpasningene begrunnes med et ønske om å gjøre opplevelsen mindre skremmende og inngripende for foreldrene. Det gjennomføres da en samtale med barnet i mellomtiden (før den varslede samtalen med foreldrene). En informant fra Grorud forteller at slike justeringer ikke gjøres dersom voldsanklagene er sterke. Samtidig har justeringen med lengre forvarsel til foreldrene ulempen med at foreldrene får mer tid til å tenke og grue seg. Videre kan forlenget forvarsel medføre økt risiko for at foreldrene påvirker barnet til å ikke erkjenne mulig vold. Det bemerkes at justeringer av Klemetsrudmodellen må tilpasses hver sak, og at det ikke finnes én «riktig måte» å gjøre det på.

«Vi tenker at det noen ganger kan være mindre belastende for foreldrene med lengre forvarsel, men noen synes det er verre fordi de må gå lengre å vente på svar om hva dette handler om. Noen ganger snakker vi med foreldrene først og barnet etterpå. Vi vet ikke hva som fungerer best, for det varierer fra sak til sak».

Gamle Oslo, intervju

3.3.1 Hjemmebesøk

Hjemmebesøk gjennomføres i de fleste undersøkelser og avtales hos alle bydelene i samråd med familiene. Bydel Stovner har som fast rutine at det gjennomføres hjemmebesøk. Bydel Grorud gjennomfører hjemmebesøk dersom det er stor bekymring

eller dersom det er behov for å observere at barnet fremstår trygt. I slike tilfeller forteller barnevernet familien at det er ønskelig å bli med familien hjem for å se hvordan de har det. I tillegg gir det muligheten for å «lande» etter en tung dag, sammen med familien i deres hjem, hvor det kan være trygt for alle parter. Noen ganger legger man det frem som at man må sikre at barnet også vil være trygt hjemme, skriver bydel Grorud. Bydel Bjerke og bydel Gamle Oslo gjennomfører som hovedregel hjemmebesøk i alle undersøkelser. Planlegging av hjemmebesøk avhenger av ulike ting, som blant annet bekymringsinnhold og alder på barnet. Er barnet veldig lite og uten språk til gjennomføring av samtale, etterstreber bydelen å få til flere treffpunkter i hjemmet, eksempelvis samspillsobservasjoner.

Planleggingen av hjemmebesøkene avhenger av barnets alder og innholdet i bekymringsmeldingen. Målet med besøkene er å observere samspillet i familien. Avhengig av innholdet i bekymringsmeldingen, kan også fysiske forhold i hjemmet være viktige å undersøke. I noen tilfeller kan det være aktuelt med flere hjemmebesøk. Dette gjelder særlig dersom barna er små.

Barnevernet viser til at en utfordring med hjemmebesøk er å klare å skape en naturlig situasjon, som ikke er for preget av barnevernets tilstedeværelse. De ansatte opplever flere ganger at familiene har anstrengt seg for å forsøke å vise et glansbilde av hjemmesituasjonen, selv om dette nødvendigvis ikke er representativt. I noen tilfeller oppleves det også som at barna er instruert til å fremstille situasjonen i hjemmet positivt. Dette kan gjøre det krevende for barnevernet å fange opp de faktiske forholdene i hjemmet og det reelle samspillet mellom foreldre og barn. Disse utfordringene henger også sammen med at hjemmebesøkene ofte er korte. Videre vises mangel på tolk til som en utfordring ved hjemmebesøk. Selv om tolk er tilgjengelig, kan det likevel være utfordrende å oversette godt fordi man beveger seg mye rundt på hjemmebesøkene og fordi flere samtaler ofte foregår parallelt.

3.3.2 Innhenting av opplysninger fra andre instanser

Alle bydelene innhenter som hovedregel informasjon fra andre instanser i forbindelse med undersøkelsen (jf. barnevernloven § 13-4: Pålegg om å gi opplysninger), gjennom en skriftlig anmodning. Anmodningen inneholder veiledende punkter som barneverntjenesten ønsker svar på. Bydel Stovner innhenter informasjon per telefon ved akutte voldssaker. Foreldrene har innsyn i hvem barnevernet ønsker informasjon fra, og om hvilke forhold. Foreldrene har også innvirkning på hvilke instanser det skal innhentes opplysninger fra. På den annen side bemerker bydelen at det, gitt alvorlighetsgraden i voldssaker, er begrenset hvor mye foreldre (og barn) kan påvirke hva barnevernet skal undersøke.

Alle bydelene innhenter informasjon fra skole/barnehage om samarbeidet og samspillet med foreldre, og informasjon om barnets utvikling, fungering og trivsel. Videre nevnes opplysninger knyttet til kontakt med politiet og mulige straffbare forhold hos foreldrene samt helseopplysninger, om både barn og foreldre. Bydel Bjerke skriver også at tilleggsinformasjon vurderes i enkeltsaker, eksempelvis fra NAV og BUP. Den innhentede informasjon brukes for å bedre vurdere situasjonen i familien og barnets hjelpebehov. Alle bydeler har praksis med å gjennomgå opplysningene sammen med partene i saken.

Informasjonen fra de andre instansene beskrives som viktig for å få et helhetlig inntrykk av familiens hjelpebehov. Informasjonen fra instansene ses opp mot den opprinnelige bekymringen som forelå og det barneverntjenesten selv har kartlagt gjennom undersøkelsen. På bakgrunn av dette, vil barneverntjenesten kunne foreta en vurdering om hvilke bekymringer som foreligger og hvilke hjelpetiltak som bør tilbys familien. Eventuelt kan barnevernet konkludere med at familien kan få hjelp gjennom lavterskeltilbud. Bydel Grorud bemerker at informasjonen også kan bidra til at man vurderer at familien *ikke* har behov for hjelp fra barneverntjenesten.

Av utfordringer barnevernet møter i forbindelse med innhenting av opplysninger fra andre instanser, nevnes at instansene ikke svarer innen ønsket tidsfrist. Videre kan kvaliteten på informasjonen variere: «*Noen skriver to setninger, og andre skriver fem sider*», som en informant påpeker. Det varierer hvorvidt instansene evner å vurdere hvilken informasjon som er relevant og ikke. En annen utfordring som trekkes fram av flere er at forholdene instansene har omtalt til barnevernet muntlig, ikke gjenspeiles i den skriftlige anmodningen, hvor problembeskrivelsene oftere er tonet ned. Bydel Stovner forteller at de bruker mye tid på å veilede offentlige instanser på hva de bør fokusere på i skriftlig dokumentasjon til barnevernet.

3.3.3 Andre aktiviteter i undersøkelsesfasen

Alle bydelene nevner supplerende samtaler med barn og foreldre (utover aksjonsdagen), herunder konklusjonsmøte hvor videre tiltak avklares og samtykkes til (eventuelt avslås). I disse supplerende samtaler kan barnet og foreldrene være med å bestemme hvor samtaler skal gjennomføres.

Av andre aktiviteter som gjennomføres er det noen variasjoner mellom bydelene. Gamle Oslo benytter observasjoner, samarbeidsmøter med melder og foreldrekartleggingssamtaler med foreldre og barn. Stovner viser til løpende dialog med skole/barnehage per telefon, kartleggingssamtaler med foreldre, medisinske undersøkelser og tilsynsbesøk (uanneldte besøk) hos familiene av barnevernets innsatsteam. Bjerke gjennomfører oppfølging av barnet på sin arena (typisk barnehage/skole) dagen etter aksjonsdagen. Bydel Grorud skriver at de alltid vurderer familieråd og/eller

nettverksorienterte møter med familiens nettverk (både private og profesjonelle). Det kan også gjennomføres samarbeidsmøter med aktuelle instanser.

Formålet med de supplerende aktivitetene er å innhente mer informasjon om barn og foreldre og deres samspill, knyttet til vurderinger av voldssituasjonen. Foreldrekartleggingssamtaler nevnes som særlig nyttig for å bli bedre kjent med foreldrenes barndom, oppvekst, holdninger, verdier, tanker om grensesetting, økonomi, helse, mm. Dialogen med melder har som mål å sikre et godt videre samarbeid mellom melder og foreldre og innhente informasjon om hvordan barnet fremstår etter aksjonsdagen. Samtalene med barnet har som formål å bli bedre kjent med barnet, trygge barnet på barnevernet, samt legge til rette for at barnet skal få medvirke, si sin mening og fortelle om egen situasjon slik at de rette tiltakene kan settes inn i familien. Tilsynsbesøk benyttes for å sikre at barnet føler seg trygg i hjemmet og at det ikke har oppstått ny vold. Medisinske undersøkelser på sykehus gjøres for å sjekke om barnet har fysiske skader av vold.

3.4 Tiltaksfasen

- Tiltak starter ofte opp i undersøkelsesfasen. Bydelene har forsøkt å skape mer glidende overganger mellom fasene – noe som bemerkes som en suksessfaktor.
- Av tiltak som vanligvis blir foreslått og gjennomført i voldssaker nevner alle bydelene familie- og foreldreveiledning, og deretter kurs, som de mest brukte tiltakene. Utover dette er det noen variasjoner i hvilke tiltak som benyttes, men tiltaksbeskrivelsene er i stor grad sammenfallende mellom bydelene.
- I tillegg til interne tiltak benytter alle barnevernstjenestene tiltak fra andre hjelpeinstanser, eksempelvis miljøterapeuter og familieveiledere.
- Familieråd er et tiltak som benyttes av bydelene i varierende grad. Gamle Oslo og Grorud, som bruker det mye, har gode erfaringer med familieråd som tiltak.
- Lavterskeltiltak, som Oslohjelpa, beskrives også som gode tiltak.
- Bydelene viser til ulike utfordringer i tiltaksfasen. Blant de mest nevnte er såkalte «falske samtykker» til hjelp fra foreldrene, og at foreldrene trekker sitt samtykke til hjelp fordi barnet har trukket sin forklaring eller fordi anmeldelsen er henlagt av politiet.

Undersøkelsen skal som nevnt gjennomføres systematisk og grundig nok til å kunne avgjøre om det er nødvendig å iverksette tiltak etter loven (jf. barnevernloven § 2-2). Barnevernstjenestens undersøkelse er avsluttet når den har foretatt en samlet vurdering av saken og vedtatt at tiltak skal iverksettes (jf. barnevernloven § 2-5). Hjelpetiltak skal være egnet til å møte barnets og foreldrenes behov og til å bidra til positiv endring hos barnet

eller i familien (jf. barnevernloven § 3-1). Barnevernet kan også, dersom det vurderes som nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller beskyttelse, pålegge hjelpetiltak (jf. barnevernloven § 3-4).

Etter konklusjonsmøtet, og dersom foreldrene samtykker til tiltak (eller dersom dette pålegges), går saken over i tiltaksfasen. Det bemerkes imidlertid av bydelene at skillet mellom undersøkelses- og tiltaksfasen ikke alltid er like klart, da tiltak ofte besluttes og startes opp i undersøkelsesfasen. Dette skjer i alle bydelene gjennom evalueringsmøter underveis i undersøkelsen, hvor mulige tiltak diskuteres og besluttes. Formålet med dette er å skape mer glidende overganger mellom fasene i saken. Flere bemerker dette som en suksessfaktor. I evalueringsmøtene deltar representanter fra både undersøkelses- og tiltaksteam. Dersom partene samtykker til det, kan også andre instanser som kjenner barnet være med i møtet. Hvis det i dette møtet besluttes å tilby familien hjelpetiltak, erstattes en av personene fra undersøkelsesteamet med en person fra tiltak, som blir med de siste ukene av undersøkelsen. Dette gjelder for alle bydelene. Når foreldrene har samtykket til tiltak/hvis tiltak pålegges, lages det en tiltaksplan.

Av interne tiltak som vanligvis blir foreslått og implementert i voldssaker, nevner alle bydelene familie- og foreldreveiledning som det mest brukte tiltaket. Videre nevnes kurs, særlig sinnemestringskurs og foreldreveiledningskurs. Gamle Oslo nevner også finansiering av slike kurs, for eksempel fra ATV eller Stiftelsen Tryggere. Samtaler med barnet og samarbeid med andre instanser som skole og barnehage, eksempelvis i form av samarbeidsmøter, nevnes også som mye brukte tiltak. Bydel Bjerke og Gamle Oslo benytter også tilsyn i hjemmet (også uanmeldte tilsyn) som tiltak. Av andre tiltak som nevnes av bydelene er akutt plassering av barnet og nettverksarbeid i barnets omgangskrets, slik at barnet kan bo hos ressurspersoner i kretsen hele eller deler av tiden. Bydel Stovner benytter også samtalegrupper for voldsutsatte barn.

Bydel Grorud nevner i tillegg at de har egne familieveiledere/miljøterapeuter og familierådscoordinatorer som jobber inn mot familiene. Noen av disse har som mandat å starte opp arbeidet i den akutte fasen, med formål om å dempe bekymringene i familien i løpet av undersøkelsen, slik at man kan få oversikt over situasjonen, samt vurdere om familien har mottatt god nok hjelp til å løses over til lavterskeltilbud. Andre familieveilederne/miljøterapeutene jobber kun i tiltaksfasen. Bydelen beskriver dette som et godt tiltak. Det oppleves effektivt å kunne bruke egne familieveiledere/miljøterapeuter.

Familieråd³ er et tiltak som benyttes av bydelene i varierende grad. De bydelene som bruker det mye, har gode erfaringer med familieråd som tiltak. Dette gjelder bydel Gamle Oslo, men særlig bydel Grorud som bruker dette tiltaket betraktelig mer enn de andre bydelene. Også Bydel Bjerke oppgir å ha god erfaring med familieråd som tiltak og har

³ Familieråd er et møte der familie, slekt og venner samles med offentlige hjelpere for å finne løsninger.

egen familierådskoordinator. De ansatte i bydel Grorud opplever at familieråd fungerer godt, og trekker det fram som et av de mest velfungerende tiltakene.

Bydelene tilpasser tiltakene til den konkrete saken. Råd og veiledning omtales som det enkleste virkemiddelet å tilpasse, både i tid og innhold. Kurs oppleves derimot mer krevende med tanke på tidspunkt og muligheter for personlig skreddersøm. Alle bydelene benytter frivillige hjelpetiltak så langt det lar seg gjøre, hvor både barn og foreldre får medvirke. Terskelen for å pålegge hjelpetiltak beskrives som høy, og gjøres sjelden. Dialogprosess benyttes imidlertid relativt ofte, for å få foreldrene til å samtykke om hjelpetiltak.

I tillegg til interne tiltak i barnevernet, benyttes også tiltak fra andre hjelpeinstanser og bydeler. Blant disse er tiltak hos Barne- og familieetaten, som ABT (Arenafleksibelt behandlingsteam), beredskapshjem, avlastningshjem og fosterhjem. Samarbeid med – herunder veiledning fra – andre instanser som BUP, ATV (Alternativ til vold), familievernkontor, rusbehandling, fastlege, FACT-ung, NAV, DPS, Oslohjelpa og Brøsetmodellen nevnes også. Sistnevnte er en modell for sinnemestring i gruppe og dette holdes også som et internt tiltak hos flere av bydelene. I tillegg nevnes Familiesenter i saker med komplekse familiesituasjoner, og der frivillige hjelpetiltak ikke er tilstrekkelige for å gi familien nødvendig hjelp og endring. Det hender også at det benyttes eksterne familieveiledere og miljøarbeidere til barnet i skolen/barnehagen. Samarbeidet med andre instanser foregår i hovedsak gjennom samarbeidsmøter i regi av barneverntjenesten. Fokuset er å koordinere hjelpen familien mottar. Det bemerkes at disse tiltakene/samarbeidene har et helhetlig fokus på å hjelpe familien, og er ikke spesifikt rettet mot utfordringer med vold.

Oslohjelpa beskrives som et godt tiltak, som barnevernet har tett dialog med. At tilbudet er lavterskel og frivillig gjør at det er mindre skremmende for familiene å takke ja til, opplever de ansatte i barnevernet. På den annen side hender det at familien uttrykker at de vil benytte slike tiltak, uten at de faktisk gjør det. Disse lavterskeltilbudene må familiene selv initiere, noe de ikke alltid gjør.

Bydel Stovner opplever stor mangel på tiltak som retter seg mot vold i nære relasjoner der barn er involvert. De opplever at det finnes få tiltak utenfor barnevernet som jobber spesifikt med voldsproblematikk. Også bydel Gamle Oslo viser til at de savner et lavterskeltilbud knyttet til vold mot barn.

Når det gjelder spesifikke utfordringer rundt tiltak i samarbeid med andre instanser/bydeler, nevnes taushetsplikten. Den kan hindre nødvendig informasjonsdeling. Bydel Stovner opplever det som en tidkrevende administrativ barriere å koble på eksterne leverandører av hjelpetiltak i tiltaksfasen, ettersom jobben må legges ut på anbud. Av andre utfordringer knyttet til tiltak, nevner bydelene at barnevernet må forholde seg til

kommunens rammeavtaler og at det kan være vanskelig å få til rask nok oppstart av tiltakene. Videre er manglende erkjennelse fra foreldrene om vold en utfordring, eller at foreldrene opplever seg presset til å ta imot tiltak uten at de egentlig erkjenner eller er motivert for å ta imot hjelp.

«En utfordring er å motivere foreldrene for å motta hjelp, fordi foreldrene ofte ser dette som en innrømmelse av at de har utøvd vold mot barnet».

Bydel Stovner, flytskjema

Såkalte «falske samtykker» viser flere til som utfordrende. Dette innebærer at foreldrene samtykker for å unngå pålegg, når de i realiteten egentlig ikke er motiverte for å samarbeide og ta imot hjelp. Dette kommer for eksempel til uttrykk ved at de trenerer saken, avlyser møter og lignende.

Dersom saken er varslet til politiet og blir henlagt, opplever foreldrene seg noen ganger som renvaskede og trekker sitt samtykke til hjelpetiltak. Tilsvarende er det utfordrende når barnet trekker sin forklaring (mer om dette i kapittel 4.2). Det hender også at manglende tid og overskudd hos familien kommer i veien for hjelpetiltakene. Ikke minst bemerkes det som en utfordring at vold er en krevende tematikk å snakke om. Særlig krevende er det å snakke om vold dersom barnevernet og foreldrene er uenige om sentrale forhold. Bydel Stovner peker på utfordringer knyttet til at barnevernet mangler en helhetlig veiledningsmodell som spesifikt omhandler vold i familien. Bydelen viser til at eksisterende veiledningsverktøy er universelle og retter seg mot barns atferdsproblemer og foreldres svake omsorgsferdigheter på generell basis.

3.5 Avslutning av saker

- Den vanligste årsaken til at undersøkelser henlegges er at foreldrene ikke samtykker til hjelpetiltak og/eller at barnet trekker sin forklaring.
- At foreldre ikke samtykker til hjelpetiltak, selv om barnevernet har bekymring, beskrives som den største utfordringen. Dette knyttes av informantene til den høye terskelen for å pålegge tiltak.
- Før en eventuell avslutning av saken gjennomføres det samtaler/evalueringsmøte med barn og foreldre, som legger grunnlag for barnevernets vurdering. Alle bydelene involverer familiene og andre berørte instanser i disse møtene.
- Bydelene har også praksis med å samtale med barnet før avslutning, dersom foreldrene trekker sitt samtykke.
- Bydelenes rutiner for dokumentering fremstår gjennomgående som lik.

Avslutning av tiltak skal skje ved at det fattes et enkeltvedtak. Ved avslutning av tiltak på grunn av manglende samtykke skal barneverntjenestens vurdering av barnets situasjon fremkomme tydelig av vedtaket (jf. Saksbehandlingsrundskrivet, Bufdir).

Bydelene oppgir følgende årsaker til at voldssaker henlegges eller avsluttes:

- At foreldrene ikke samtykker til hjelpetiltak
- At volden er for vanskelig å bevise, blant annet fordi foreldre og/eller barna nekter/trekker sin forklaring
- At bekymringen for vold gjennom undersøkelsen har blitt redusert og at det ikke lengre vurderes å være grunnlag for å iverksette tiltak
- At instanser utenfor barnevernet (herunder lavterskel hjelpetiltak) kan ivareta familiens behov
- At måloppnåelse etter tiltaksplanen er nådd

Den vanligste årsaken til at undersøkelser med voldsbekymring henlegges er at foreldrene ikke samtykker til hjelpetiltak og/eller at barnet trekker sin forklaring.

I vurderingen av avslutning av undersøkelsen viser bydel Grorud til sine vurderingskriterier for alvorlighetsgrad. De skriver at dersom saken graderes gul vurderes det at familien kan motta hjelp fra barneverntjenesten om ønskelig, men de kan også motta hjelp fra lavterskel tilbud. Undersøkelsen vil i disse tilfellene henlegges dersom familien takker nei til hjelpetiltak fra barnevernet. Dersom saken graderes oransje vil det tilsi at dersom familien takker nei til hjelpetiltak, så kan barneverntjenesten vurdere at det er behov for å gå for tvunget hjelpetiltak. Det blir foretatt vurderinger på bakgrunn av samtaler, innhentet informasjon og eventuell tiltaksevaluering.

At foreldre ikke samtykker til hjelpetiltak, selv om barnevernet har bekymring, beskrives av barnevernet som den største utfordringen. Dette knyttes til den høye terskelen for å pålegge tiltak. I de få tilfellene hvor dette gjøres er det også krevende å nå fram, fordi foreldrenes vilje og interesse for å få hjelp ikke er til stede. Å formidle at saken henlegges til barn som har fortalt om vold i hjemmet, oppleves også svært problematisk.

Før en eventuell avslutning av saken gjennomføres det evaluering i form av samtaler med barn og foreldre, som legger grunnlag for barnevernets vurderinger. Alle bydelene involverer andre berørte instanser i disse møtene, i tillegg til barn og foreldre. Her presenterer barneverntjenesten, ved tiltaksutfører, sine vurderinger om bekymringen som foreligger. Familien skal deretter få komme med sine behov og ønsker. Bydelen beskriver en slik avsluttende samtale som viktig, for at familien skal få en god opplevelse og en skikkelig avslutning.

Bydelene har også praksis med å samtale med barnet før avslutning av saken, dersom foreldrene trekker sitt samtykke. Målet er å kartlegge barnets vurdering av situasjonen og

forklare begrunnelsen for avslutning. Barnet får også informasjon om hvem de kan kontakte dersom de skulle utsettes for vold i framtiden. Også Bydel Stovner skriver at de har fast praksis i avslutning med å snakke med barnet, herunder informere om hjelpetelefon for barn og unge og viktigheten av å snakke med en trygg voksen dersom noe skulle bli vanskelig. Bydelene informerer til slutt andre instanser, når det fattes vedtak om avslutning av saken. Bydel Bjerke skriver at dersom de vurderer at det skulle vært tiltak, på tross av avslutning, minner de skolen/barnehagen om at de kan melde på nytt hvis de fortsatt eller på nytt er bekymret for barnet.

Etter siste evalueringsmøte/avsluttende samtaler kan det fattes vedtak om avslutning av saken. Dersom barnevernstjenesten henlegger en sak etter en undersøkelse fordi foreldrene ikke samtykker til anbefalte hjelpetiltak, kan den fastsette i vedtaket at ny undersøkelse gjennomføres inntil seks måneder etter at saken ble henlagt (jf. barnevernloven § 2-5). Alternativt kan barnevernet fremme sak for nemnda om pålegg av hjelpetiltak eller omsorgsovertakelse. Dette vurderes i lys av sakens alvorlighetsgrad og barnevernloven. Mindre inngripende tiltak skal alltid være vurdert først. Dersom saken avsluttes fordi familien flytter kan barnevernet vurdere å melde bekymringen videre til den nye kommunen.

3.6 Dokumentering

Barnevernets krav om dokumentering i saker er regulert av forvaltningsloven (jf. kapittel 4 og 5 om saksforberedelse ved enkeltvedtak og om vedtaket). Barnevernstjenestens rutiner for dokumentering er gjennomgående likt beskrevet av bydelene.

3.6.1 Mottaks- og undersøkelsesfasen

Til dokumentering av sakene benytter alle bydelene fagsystemet Modulus. Det er egne rutiner knyttet til hvilke typer aktiviteter som skal loggføres på bestemte måter.

Barneverntjenestene dokumenter alle møter i egne referater, herunder gjengivelse av telefonsamtaler og observasjoner som gjøres underveis.

Ved mottatt bekymringsmelding gjøres en meldingsgjennomgang som dokumenteres med konklusjon og begrunnelse. Det skrives i tillegg en vurdering knyttet til varsel til politi. Ved midtveiseevalueringer i undersøkelsen skal alle tidligere vurderinger være dokumentert. Videre skrives en vurdering i alle referater fra aktuelle møter. Vurderinger fremkommer som hovedregel i vedtak, sluttrapport og evalueringsmøter. Bydel Gamle Oslo skriver ikke konsekvent egne vurderinger i alle møterreferater. Vurderinger fremkommer i møter og dokumenteres i referater, men ikke nødvendigvis under en egen overskrift («barnevernstjenestens vurdering»). Også hos bydel Bjerke varierer det mellom saksbehandlere hvorvidt de skriver egne vurderinger i møterreferater. Dette gjelder også for dokumentering av saker som ut i undersøkelsesfasen besluttet varslet til politiet. De

andre bydelene har rutine med å dokumentere dette. Ved avslutning av undersøkelse skrives en sluttrapport og et vedtak hvor barnevernets vurderinger kommer frem.

Barneverntjenestene har gjennomgående gode rutiner på hva og hvordan ting skal dokumenteres i undersøkelsesfasen, og opplever ikke noe som særskilt utfordrende å dokumentere.

3.6.2 Tiltaks- og avslutningsfasen

Også i tiltaksfasen benyttes Modulus til dokumentering. Det skrives referater fra hvert møte, med korte vurderinger fra alle samtaler med familiene. Hos Bydel Bjerke varierer det mellom saksbehandlerne hvorvidt egne vurderinger inkluderes i ordinære møtereferat. Vurderinger dokumenteres ellers i vedtak, tiltaksplaner og i de faste evalueringene.

Hjelpetiltakene dokumenteres i vedtak med mulighet til klageadgang, og i tiltaksplanen. I planen framkommer det hvordan det skal jobbes med tiltakene, hva som er målene med de enkelte tiltakene, hvem som har ansvaret for å få tiltakene gjennomført og tidsperspektiv/varighet på tiltakene. Notatene fra evalueringsmøter med tiltaksutfører viser tydelig hva som er evaluert og videre vurderinger knyttet til arbeid som gjenstår.

Dersom hjelpetiltakene må justeres, fattes det nye vedtak. I vedtakene dokumenteres vurderinger knyttet til ønsket endring og årsak til justeringer. I saker hvor det allerede er igangsatt tiltak og det forekommer ny voldsbekymring skal ny varsling til politiet vurderes, ved mistanke om mulige straffbare forhold.

Ved avslutning av saken skrives et vedtak og begrunnelse for avslutning. I saker om omsorgsovertakelse utformer barnevernstjenestene saksfremlegg til fylkesnemnda.

3.7 Andre instansers perspektiver på barnevernets arbeid

I intervjuene med andre instanser (skoler, Barnehuset og politiet) har vi innhentet deres perspektiver på barnevernets arbeid i voldssaker. Disse presenteres i det følgende.

3.7.1 Fange opp bekymring

Skolene spiller en viktig rolle med å fange opp bekymring rundt barna og melde til barnevernet. Bekymringen fra skolens side kan eksempelvis handle om avvikende atferd, utagering, magesmerter, hodepine, diverse utsagn og generell mistriivsel hos eleven. Den konkrete bekymringen om vold er det imidlertid ofte barnet selv som forteller om. Deretter kobles atferden til utsagnet, som grunnlag for bekymring. Skolen

sender da en bekymringsmelding, men informantene forteller at flertallet av sakene (etter deres oppfatning) henlegges.

Skolene finner det ofte krevende å utforme bekymringsmeldingene på en måte som gjør at saken undersøkes videre. I den forbindelse trekkes et grep som er tatt fra barnevernets side fram som positivt. Dette går ut på at en ansatt fra barnevernet er til stede på skolene ukentlig (såkalt skolekontakt – jf. bydelenes samarbeidsavtaler med aktuelle skoler). Barnevernets tilstedeværelse på skolen har gitt mye lærdom om barnevernet, forteller informantene. Videre har det trygget skolen på flere forhold, blant annet tips og triks knyttet til å utforme bekymringsmeldinger og svar på anmodning om informasjon, og mulighet for å drøfte saker. Møter i forbindelse med henleggelsen har også gitt skolen mer informasjon om begrunnelser for henleggelse av saker. Vanligvis får skoler tilbakemelding etter undersøkelsen i form av et brev, men informasjonen som fremkommer der er ofte knapp.

3.7.2 Praksis for varsling til politiet

En informant fra politiet og en informant fra Statens barnehus, (som er underlagt politiet og involveres ved varsling), viser til store variasjoner mellom bydelene i antall voldssaker som varsles til politiet. Informanten fra politiet bemerker at det også er store variasjoner i hvor detaljerte og utfyllende varslene er utformet. Variasjonen i varslinger knytter informanten fra Statens barnehus til de mange ulike oppfatningene av voldsbegrepet.

«Det som har utviklet seg over tid i Oslo er at de femten barnevernene har ulike oppfatninger av hva familievold er. Jeg skulle ønske at de tok en sjanse på å anmelde flere saker»

Statens barnehus

«Vi mener heller at vi får for få saker enn for mange»

Politiet

Det vises i denne forbindelse til det som oppleves som en juridisk uklarhet om praksis for samarbeid mellom politi og barnevern. I politiloven står det at politiet skal bistå barnevernet. Dette åpner imidlertid for en rekke ulike praksiser, mener informanten fra politiet. Hen uttrykker bekymring rundt det lave antallet varslinger fra enkelte bydeler, og mener barnevernets kriterier for vold ikke alltid samsvarer med norsk lovverk.

3.7.3 Samarbeid mellom politi og barnevern

Informanten fra barnehuset viser til et behov for økt forståelse i både politi og barnevern om de ulike roller og mandater, herunder handlingsrom og juridisk grunnlag. En annen informant fra politiet viser til behov for mer kontakt mellom politi og barnevern. Dette gjelder særlig i forkant av aksjonsdagen. Da skulle hen ønske at barnevernet i større grad konfererte med politiet, særlig dersom det senere viser seg at volden fremstår som sannsynlig og at politiet trolig må kobles på. Da er det gunstig for videre saksgang at politiet og barnevernet har snakket sammen i forkant. Det er for eksempel viktig at barnevernet har god nok forståelse av hva politiet trenger av opplysninger for å kunne gjøre sin jobb, spesielt sikre bevis. Fra politiets ståsted er det en risiko for at barnevernet «ødelegger» straffesaken:

«Barnevernet kan ha undersøkt saken selv, og så anmelder de. Da er det gjort så mye i den saken, at den er strafferettslig død. Det er gjort så mye inne der. Det er massevis av punkter som gjør at den ikke går gjennom [i retten]. Og i mange av disse saken kan det være grunn til å tro at de ikke skulle hatt ansvar for barna og at de burde vært i fengsel. Det handler om å ikke rote med bevisene. I straffeprosessloven skal det være bevist utover enhver rimelig tvil.»

Statens barnehus

Politiet kan bidra med sine taktiske perspektiver, som ikke nødvendigvis er helt sammenfallende med barnevernets vurderinger, bemerker informanten. Når aksjonsdagen derimot skal gjennomføres sammen med politiet oppleves samarbeidet bedre.

«Fordelen med en slik dag er at det da er klarere skille: Politiet etterforsker volden, mens barnevernet skal ivareta barnet. Det kan være lettere i forhold til barnets foreldre.»

Politiet

Informanten fra politiet viser utover dette til at det ikke tas nok kontakt på lavterskelnivå mellom saksbehandlere i barnevernet og etterforskere, for å oppdatere hverandre i den aktuelle saken. Dialogen begrenses ofte til samarbeidsmøter. Samarbeidet vurderes best når begge instanser følger opp samme sak, og i de mest alvorlige sakene. Det er i de mer usikre sakene (hvor graden av/typen vold er uavklart) at samarbeidet oppleves mest krevende.

Informanten fra barnehuset peker på utfordringer med tidsfristen for tilrettelagte avhør, som hen mener er for kort. Politiet har 1-3 uker på seg til å gjennomføre slike avhør. Det vises til at dette sjelden er god nok tid til å etterforske komplekse familiesaker. I disse

prosessene mener informanten at politiet og barnevernet med fordel kunne jobbet enda tettere sammen. Det vises eksempelvis til samrådsmøter som avholdes i forkant av avhørene, hvor barnevernet blant andre deltar. I disse møtene mener informanten at politiet kunne vært mer nysgjerrig på hvilken informasjon barnevernet sitter på, da de korte tidsfristene gjør at politiet har begrenset tid til å etterforske saken selv før det tilrettelagte avhøret.

Informanten fra Statens barnehus viser til at barnevernet opp igjennom har hatt utfordringer med å ta over saken når politiavhørene er ferdig (uten at politiet tar saken videre). Særlig samtalen barnevernet er forpliktet til å ha etter avhørene har opplevdes krevende, fordi barnevernet selv ikke har vært ansvarlige for avhørene. På bakgrunn av dette innførte barnehuset en modell for samhandling kalt «familiemøte», som benyttes i om lag 200 saker årlig. Modellen går ut på at når det tilrettelagte avhøret er ferdig og politiet ikke vil gå videre med saken, så blir foreldrene invitert til barnehuset sammen med barnet for å få en avklaring på hva som har skjedd. I mellomtiden informerer barnevernet og barnehuset barna om at foreldrene vet hva barnet har sagt. Deretter lages det en sikkerhetsplan for barnet og en plan for eventuell videre oppfølging. På møtet med foreldrene informerer politiet om at det er de som har besluttet å gjennomføre tilrettelagte avhør, men at barnevernet nå tar saken videre. Dette gjør overtakelsen av saken enklere for barnevernet.

3.7.4 Aksjonsdagen til barnevernstjenesten

Informantene fra skolene opplever, i likhet med barnevernet, aksjonsdagen som brutal, både for barn og foreldre. Samtidig bemerkes det at det nok er vanskelig å gjøre det på noen annen måte, dersom man skal sikre upåvirkede uttalelser om voldsbruk. Det er nødvendig for å ivareta hensynet til barnets beste. Informantene fra skolene er imidlertid positive til at første samtale med barnet gjennomføres på skolen, da dette er en trygg og kjent arena for barnet. Det trekkes også fram som positivt at barnet får ha med seg en person fra skolen som de er trygge på i møtet. Selv om aksjonsdagen er krevende, beskriver de ansatte i skolen barnevernet som dyktige og profesjonelle, herunder at de stiller barna gode og gjennomtenkte spørsmål.

Informantene fra skolene har noe delte meninger om foreldresamarbeid. En av informantene opplever at samarbeidet med foreldre stort sett fungerer godt, også i etterkant av aksjonsdagen. Andre viser til utfordringer knyttet til mistillit når foreldrene finner ut at det er skolen som har meldt bekymring til barnevernet. Det vises til at samarbeidet med foreldrene ofte må bygges opp på nytt i slike tilfeller, og at det ikke alltid er mulig å redde relasjonen. Foreldrenes følelse av svik og mistillit overfor skolen påvirker også barnet, og barnets relasjon til skolen, negativt.

3.7.5 Skolene ønsker tettere involvering

En klar tilbakemelding fra skolene er et ønske om å være mer involvert i sakene, gjennom hele saksforløpet. Selv om opplevelsene av aksjonsdagen og forløpet til den er god, opplever de ansatte i skolen å være lite involvert og informert i etterkant av denne dagen. De finner det krevende å ikke vite hva som skjer i saken videre, når de er såpass involvert i barnas liv. Prosjektet med barnevernets tilstedeværelse på skolen én gang i uken har hjulpet noe, fordi skolen på denne måten har fått informasjon om årsaker for henleggelse. Informantene forteller at skolene bekymrer seg mye når de har sendt bekymringsmelding dersom de ikke får vite hva som skjer videre og hvorfor saker eventuelt henlegges. Det oppleves tilfeldig hvor mye de ansatte i barnevernet informerer. Dette gjelder også i forkant av aksjonsdagen, hvor det vises til at noen saksbehandlere kun sender skriftlig anmodning, og ikke gjennomfører samtaler med skolen. Noen av saksbehandlerne er flinkere enn andre, men jevnt over opplever skolene involveringen for dårlig gjennom hele løpet.

«For oss er det behovet for informasjon som skaper mest bekymring. Jeg tror barnevernet undervurderer hvor viktig det er for oss. Vi mener det er det beste for barna at ungen vet at vi vet. At vi er informert. Jeg tenker vi kan gjøre ganske mye mer for å hjelpe barna enn barnevernet selv».

Barneskole

«Vi har en voldssak nå hvor moren er veldig åpen og samarbeidsvillig. Hadde det ikke vært for henne hadde vi ikke visst noe. Saken har pågått et halvt år og barnevernet har enda ikke kontaktet oss. Barnevernet tenker ofte at skolen er lavt prioritert fordi det er så mye som i første omgang er viktigere enn skolen. Men barna er her hver eneste dag, og så er man så lite involvert. Men så skjønner jeg hvorfor politiet må involveres før oss ved en krise. Noen saksbehandlere er flinkere til å ringe og informere. En utfordring er at det varierer sånn mellom saksbehandlere hvor mye de involverer oss».

Barneskole

En annen konkret tilbakemelding fra skolene er at også AKS burde involveres i undersøkelsene. Det vises til at AKS en sjelden gang får en anmodning, men informantene mener de burde involveres fast, fortrinnsvis også gjennom samtale. Det begrunnes med at AKS treffer barna daglig, og observerer dem i samspill med andre barn i en friere og mindre strukturert situasjon. De observerer også barna i møte med foreldrene ved henting, og kan derfor inneha mye relevant informasjon.

3.7.6 Avslutning av saker

En utfordring knyttet til avslutning av saker som skolene, i likhet med barnevernet, viser til, er når familien flytter til en annen kommune. Skolene mener barnevernet burde kunne overføre saker, slik at saken ikke må henlegges og eventuelt tas opp på nytt i den nye kommunen. Videre omtaler skolene det som «en uting» at saker ofte henlegges uten at det først gjennomføres ordentlige samtaler med dem og andre som står barna nær.

I forbindelse med avslutning av saker vises også til at foreldrene noen ganger uttrykker i forkant at de vil takke ja til lavterskeltilbud som Oslohjelpa. Etter at saken er henlagt, vil de kanskje ikke dette likevel, selv om et premiss for henleggelse var at de skulle ta imot slik hjelp. Her opplever skolen seg tidvis i en vanskelig skvis. Skolene skulle ønske at de kunne gjort mer i slike situasjoner, eksempelvis henvist foreldrene til hjelpetilbud med lav terskel – framfor å bare melde ny bekymring til barnevernet.

Informanter fra brukerorganisasjoner og politiet viser til utfordringer i situasjoner hvor politiet frikjenner, og hvor foreldrene bruker dette «mot» barnevernet som et bevis på at de ikke trenger hjelp. Samtidig er det fortsatt mistanke om vold, og barnet uttrykker ønske om hjelp, men saken fremstår ikke så alvorlig at barnevernet kan pålegge hjelpetiltak, og saken avsluttes.

3.8 Brukerperspektiver på barnevernets arbeid

I dette kapitlet presenteres brukerperspektivet på barnevernets arbeid. Gjengivelsene er basert på intervjuer med brukerorganisasjoner som representerer barn og foreldre.

3.8.1 Foreldrenes perspektiver

Informanter fra Stiftelsen alternativ til vold (ATV) og organisasjonen for barnevernsforeldre forteller at mange av foreldrene de hjelper er sterkt preget etter involveringen med barnevernet. Ofte kontakter ATV barnevernet for å snakke ut om det som har skjedd, for å forsøke å komme videre og bearbeide brukernes opplevelser. Brukernes kontakt med barnevernet har ofte vært preget av frykt, særlig frykten for å miste omsorgen for barna. Mange er også sterkt preget av en skamfølelse over å ha vært i kontakt med barnevernet, og sliter med tillit i ettertid. Noen er også redde for at informasjon de har gitt barnevernet vil spres til andre instanser. Andre strever med at de har følt seg misforstått og anklaget for forhold de ikke kjenner seg igjen i. Representanten fra organisasjonen for barnevernsforeldre viser til aksjonsdagen som særlig belastende for foreldrene. Den beskrives å være preget av «stress, frykt og redsel».

Dersom politiet har vært involvert, har belastningen vært desto større, forteller informantene. Dette gjelder særlig dersom politietforskningen tar lang tid og foreldrene blir gående lenge å vente uten å vite hva som skjer. ATVs erfaring er at det er politiet som rykker ut til en voldshendelse, og at barnevernet senere blir koblet på. Barnevernet varsler etter deres erfaring sjelden politiet selv.

En fallgrube i barnevernets undersøkelser, som vises til av begge informantene, er at foreldrene har opplevd samtalen med barnevernet mer som etterforskning enn potensiell hjelp, og som veldig «granskende». Informantene tror at det vil være mye gunstigere med en åpen, utforskende og lyttende tilnærming, for å unngå at foreldrene går i forsvar og føler seg anklaget. Da blir det mer krevende å få foreldrene til å åpne seg. Det vises til at det er viktig å åpne for nyanser og grader av og former for vold, slik at en «svart-hvitt»-tilnærming unngås. Informantene bemerker i denne sammenheng at personers forståelse av vold kan variere. Det sentrale er etter deres oppfatning å klare å skape tillit. Alvoret i saken må balanseres opp mot at foreldrene føler seg forstått. En annen utfordring som vises til er uforutsigbarheten for foreldrene ved å erkjenne vold – kostnaden ved å være åpen, kan framstå uklar. Videre kan den ene forelderen som ikke er voldsutøver, bli trukket med som ansvarlig for volden, til tross for at dette kan skyldes frykt og at vedkommende selv har blitt utsatt for vold. De mener i den forbindelse at det er viktig at barnevernet er åpne og tydelige om hvordan informasjonen vil bli brukt videre.

En informant fra Organisasjonen for barnevernsforeldre (OBF) opplever at det finnes lite hjelp for å reparere skaden som har skjedd når det utøvd vold fra foreldre mot barn, men framhever metoden MST-CAN⁴ som blant annet prøves ut i Bærum kommune som en god tilnærming:

«Man trenger psykisk støtte til foreldre som tør å erkjenne noe og tar et oppgjør med seg selv, hva de har gjort og sviktet barna. Det ser man ikke nødvendigvis selv at man trenger å gjøre og det er ekstremt krevende. Det er en lang prosess for eksempel å innse at man både selv som barn er blitt utsatt for vold og at man så som voksen selv har utført vold mot egne barn.»

Organisasjonen for barnevernsforeldre

3.8.2 Barnas perspektiver

Representanten fra brukerrådet for ungdom og representanten fra Landsforeningen for barnevernsbarn (LFB) viser til Klemetsrudmodellen som veldig krevende. Aksjonsdagen

⁴ Multisystemic Therapy - Child Abuse and Neglect (MST-CAN) er et intensivt behandlingstiltak som retter seg mot familier der det forekommer vold og / eller annen omsorgssvikt mot barn, i alderen 6 – 18 år. Det er barnevernstjenesten som gir behandlingen, og er hjemlet i barnevernlovens §4-4 og implementeres som et alternativ til omsorgsovertakelse etter §4-12. Behandlingen er en tilpasning av Multisystemisk terapi, MST, men jobber med familier der barnevernets primære bekymring er knyttet til foreldrenes omsorg for barna (Bufdir, u.å.).

har for mange medført store tillitsbrudd som det er krevende å rette opp i etterkant. Sitatet under, fra en representant for en skole, er et godt eksempel på hvordan aksjonsdagen kan skape langvarige vanskeligheter i saken:

«Vi hadde en stygg sak for noen år tilbake som har fått stor betydning for oss. Da var det mistanke om vold. Vi sendte en bekymringsmelding. Barnevernet valgte å koble på politi. Politiet kom til blokka sammen med barnevernsansatte, dårlig kamuflert, i skuddsikre vester, og skulle hente ut barna i søskenflokkene til samtaler. Dette ble en stor belastning. Vi brukte mye tid på å trygge foreldrene i etterkant. At det ble en voldsom start gjorde at ingen av oss kom i posisjon til å ta opp vanskelige ting senere.»

Barneskole

At barna blir hentet ut av klasserommet så de andre elevene kan se det, trekkes av flere fram som vanskelig. Tilnærmingen skaper mange spørsmål fra medelever i ettertid. Videre har det for noen gjort at en arena som i utgangspunktet var trygg (skolen) i ettertid forbindes med noe skummelt og vanskelig.

Det poengteres av informantene at barna som lever under voldelige forhold ikke nødvendigvis vet at det de utsettes for er ulovlig og unormalt. Dette, kombinert med den akutte og stressende situasjonen, kan øke risikoen for at de ikke vil erkjenne volden, men heller «beskytte» familien. Videre bemerkes det at dersom barnet skjønner at foreldrene på et tidspunkt vil få vite hva de har fortalt (jf. partsrettighetene) kan dette gjøre at barnet unnlater å snakke sant. Denne risikoen bemerker også politiet. Informanten fra LFB tror barnevernet hadde hatt mye å vinne på at noen opplysninger forble mellom dem og barnet. Alternativt at ikke alle opplysninger kom fram før en eventuell rettssak/nemndsbehandling. Det vises til at balansen mellom taushetsplikt, opplysningsplikt og medvirkning er krevende:

«Noe må man kunne garantere at blir mellom oss. Noen er så redde for situasjonen sin at om de får en fornemmelse av at foreldrene vil få vite noe ryker den tilliten ganske fort. Der er det en vanskelig balansegang: Noen ønsker at foreldrene aldri skal få vite noe, men så har man uskyldspresempjon og kontradiksjonsprinsipp [...] Hvis man får muligheten til å holde på informasjon fram til retten, kan man si: 'De får ikke vite noe før vi finner ut at det er så farlig for deg at det kan bli rettssak. Vi holder på hemmeligheten din med mindre vi må bruke den for å hjelpe deg.'»

Landsforeningen for barnevernsbarn

For å redusere ubehaget rundt aksjonsdagen, viser informanten fra brukerrådet for ungdom til at det er sentralt å forsøke å skape trygghet og forutsigbarhet, til tross for en dramatisk situasjon.

«For at barnevernet skal kunne hjelpe familiene best mulig er det viktig at de gir barn tid til å bli kjent med dem, ikke still spørsmål med en gang. Barnet må få tid til å bli kjent og få tillit til den voksne. Gi omsorg og vis at du bryr deg om barnet»

Brukerråd for ungdom

Videre vektlegges viktigheten av å innhente informasjon fra de som kjenner barnet, for å klare å gjøre det første møtet mest mulig tilpasset barnet. Samtidig erkjenner informantene at hele situasjonen er krevende og at det er mange hensyn som skal ivaretas. Informantene tror likevel at det for noen barn kan fungere godt å opprette en trygg og god dialog med barnet i forkant av aksjonsdagen. Dette kan redusere sjansene for at barnet trekker sin forklaring. For andre barn kan risikoen for skade ved en slik tilnærming derimot bli for stor (dersom de forteller noe til foreldrene).

Når det gjelder terskelen for varsling til politiet, inntar informanten fra Landsforeningen for barnevernsbarn et ambivalent standpunkt: På den ene siden mener vedkommende at barnet ofte er best tjent med en forsiktig tilnærming der politiet ikke involveres. På den annen side kan man ikke som offentlig instans holde tilbake informasjon om potensielt alvorlige lovbrudd. Informanten mener samtidig politiet bør være lydhøre overfor barnevernet, når det gjelder å lytte til deres vurderinger rundt omsorgssituasjonen, og hvorvidt man bør aksjonere:

«Noen barnevernstjenester er redde for at politiet går veldig hardt inn i en sak og ødelegger saken. For politiet er en instans som ingen vil ha med noe å gjøre om den er rettet mot dem selv. Politiet bør lytte til barnevernstjenesten. Noe er ulovlig å ikke agere på – men det er barnevernet som er best stilt til å vurdere barnets omsorgssituasjon og om volden er farlig for barnet»

Landsforeningen for barnevernsbarn

En grunnleggende utfordring fra barneperspektivet, er den korte tiden den barnevernsansatte har til rådighet for å bygge opp en tillitsbasert relasjon med barnet, som gjør barnet trygt nok til å ville dele sine opplevelser:

«I en tremåneders undersøkelsesperiode møter barnevernspedagogen barnet fem til seks ganger. For noen som har opplevd vold og tillitsbrudd og skal utlevere det mest intime og vanskelige til noen, er ikke det et godt nok grunnlag for å danne en trygg og god nok relasjon»

Landsforeningen for barnevernsbarn

For å opprette en god og tillitsfull relasjon under krevende betingelser, framhever brukerrådsrepresentanter det som svært viktig å være transparent og skape forutsigbarhet. Ifølge informanten som leder ungdomsrådet fra kommunens side, bør den barnevernsansatte bør gi opplysninger om hvilke vurderinger som gjøres, hva som framstår som aktuelle tiltak, sjekke ut opplysninger med barnet og sørge for at barnet vet hva som skal skje videre. Informanten fra Landsforeningen for barnevernsbarn framhever viktigheten av at noen tar et helhetlig ansvar for barnet og fungerer som deres talsperson:

«Mange sier at det ikke er barnevernstjenesten eller den ene eller den andre tjenesten, men den ene personen som ikke ga dem opp og hjalp dem. Alle fortjener å ha et sånt menneske i livet sitt og det skal jo egentlig være foreldrene. Man trenger i det minste en person som har troa, ikke gir en opp og som kjemper ens sak.»

Landsforeningen for barnevernsbarn

Brukerråd for ungdom etterlyser også familieterapi, gjerne med utgangspunkt i tilnærminger som MST-CAN, som de mener høres ut som en veldig god løsning. De har et godt innrykk av den helhetlige tankegangen der man tar hensyn til at vold henger sammen med mye annet.

4. Problemforståelser

I dette kapittelet presenteres funnene fra datainnsamlingen som omhandler omfang av og mulige årsaker til at foreldre nekter å ta imot frivillige hjelpetiltak og at barn trekker forklaringen sin. Redegjørelsene bygger på litteraturstudien, flytskjemaer og intervjuer.

4.1 Kjennetegn ved familiene

4.1.1 Perspektiver fra litteraturstudien

Voldssituasjoner som oppstår i hjem hvor det bor barn, utgjør en alvorlig trussel mot barnets sikkerhet og utvikling. I litteraturgjennomgangen har vi identifisert flere sentrale risikofaktorer, som blant annet rapporteres samlet i en svensk rapport skrevet av (Eriksson et al., 2020). Studien peker på mange faktorer som øker risiko for vold i hjemmet. Dette inkluderer dårlig økonomi, arbeidsledighet, lav utdanning og psykiske lidelser hos foreldrene. Disse utfordringene vanskeliggjør konkret veiledning med tanke på voldssituasjonen, fordi familiene har flere og sammensatte utfordringer. Det understrekes i lys av dette at det er behov for bedre samarbeid og koordinering mellom ulike instanser for å bedre ivareta barn som opplever vold i hjemmet.

Foreldrenes oppvekst og personlige egenskaper er en av flere risikofaktorer for aggresjon og fiendtlighet (Helland & Borren, 2015). Foreldres negative erfaringer fra egen familie i oppveksten øker sannsynligheten for mer destruktive konfliktstiler, mer aggresjon og mer fiendtlig atferd som voksen. Dette kan gjøre at barnet i voksen alder utvikler en utrygg og/eller avvissende tilknytningsstil, som følge av destruktive konfliktmønstre og vold i parforholdet hos foreldrene. Foreldrenes mentale helse spiller samlet sett en betydelig rolle som risikofaktor for vold i hjem hvor det bor barn. Når foreldre sliter psykisk, kan det påvirke deres evne til å håndtere stress og konflikter på en konstruktiv måte. Dette skaper ofte en uforutsigbar og ustabil hjemmesituasjon, som øker risikoen for vold mot både partner og barn.

Økonomiske faktorer viser seg videre å spille en betydelig rolle som risikofaktor for vold i hjemmet. Familier som lever under dårlige økonomiske forhold, preget av lav inntekt, høy gjeldsbyrde eller arbeidsledighet, er ofte utsatt for stress og belastning fra flere dimensjoner. I tillegg til å ha et dårligere utgangspunkt for å dekke nødvendige behov, er de oftere utsatt for spenning og frustrasjon gjennom trangboddhet, overbelastning av arbeid, mangel på muligheter for utdanning og kurs, redusert tilgang til forsikringsdekning, og risiko for utkastelse eller tvangsflytting. Videre kan manglende økonomiske ressurser hindre familier i å få tilgang til rådgivning, terapi eller andre former for støtte som kan bidra til å håndtere utfordringer på en effektiv måte. Dette kan

føre til at stressende situasjoner eskalerer og potensielt utløser voldelige atferdsmønstre (Helland & Borren, 2015).

Lav utdanning kan betraktes som en selvstendig risikofaktor for vold i hjemmet. Lav utdanning er assosiert med begrensede mestringsstrategier og dårligere evne til å håndtere konflikter og stressende situasjoner på en konstruktiv måte. Bredal et al. (2023) understreker hvordan voldssaker ofte er komplekse og knyttet til flere faktorer og belastninger i familien. De fant at risikofaktorene ikke bare bidrar til å øke sannsynligheten for voldssituasjoner i hjemmet, men at de også kan føre til at selve voldssaken «glipper». Rapporten forteller at ansatte i barnevernet er bekymret for at volden drukner fordi den er en del av større, underliggende problemer. De ansatte mener at barnevernet ofte retter oppmerksomheten mot å løse økonomiske utfordringer eller tilby støtte til foreldre med psykiske lidelser, og at voldsproblematikken behandles i andre rekke. De ansatte i barnevernet opplever at dette er å starte i «feil ende».

I lys av æresrelatert vold og sosial kontroll viser litteraturen til noen andre risikofaktorer. Behovet for å disiplinere barna er et slikt eksempel. Noen familier kan føle seg tvunget til å kontrollere og til og med bruke vold mot familiemedlemmer for å disiplinere dem slik at de lærer å oppføre seg i henhold til familiens æresstandarder. Familien er ikke nødvendigvis sårbar i tradisjonell forstand, men kan derimot være ressurssterke og respekterte i lokalmiljøet. En annen fremtredende faktor ved æresrelatert vold og sosial kontroll er viktigheten av familiens ytre omdømme, som må beskyttes. Det er viktig for familiene å fremstå som hederlig og respektabel utad, slik at all informasjon om familiens forhold som kan skade familiens ære og ære, holdes innenfor familien. Derfor kan det i slike saker være svært krevende å få noen til å snakke om familiens indre anliggender og risikere å sette familien i et negativt lys (Wikan, 2005, 2008).

4.1.2 Informantenes perspektiver

I intervjuene med alle aktørgrupper har vi spurt om kjennetegn ved familiene hvor det er mistanke om vold mot barnet. Informantene er samstemte i sine svar og beskrivelser. Det som går igjen, er at voldssakene preges av kompleksitet og sammensatte utfordringer hos familiene. Volden beskrives ofte som «toppen av isfjellet», hvor det ligger andre utfordringer for familien i bunnen, som problemer med økonomi, manglende integrering, psykiatri, rus, tilpasningsvansker og andre utfordringer hos barnet, eksempelvis utagering, ADHD, autisme og konsentrasjonsvansker. Dette er i tråd med tidligere forskning om familier med sammensatte hjelpebehov.⁵

⁵ Se for eksempel (Skog Hansen, et al., 2020).

«I mange av voldssakene er volden et symptom på mange andre ting som familiene sliter med, eksempelvis psykiske problemer, bekymring om penger og kriser i familien. Det kan være forskjellige ting, men volden er ofte et symptom på andre ting».

Bydel Grorud

«I voldssaker er det ofte mange ytre faktorer rundt foreldrene som er betente. Frustrerende livssituasjoner og en opplevelse av livskrise, som påvirker foreldrenes omsorgsutøvelse»

Bydel Gamle Oslo

De ansatte i barnevernet viser til at hovedvekten av voldssakene knytter seg til oppdragelse, og at mange av familiene de er i kontakt med har kortere botid og/eller hvor foreldrene er lite integrert i samfunnet utover opprinnelig kultur- og familierelasjoner i Norge. Typisk har foreldrene selv vokst opp med vold i oppdragelsen. Manglende integrering, lite kjennskap til norsk kultur og forståelse for barnevernet vises til som forklaringer.

«Jeg vil si at i de sakene jeg har jobbet med, så bunner utfordringene i at foreldrene kanskje ikke er integrert nok og mangler kompetanse om hva som skal til for at barna skal bli integrert. Jeg mener at mye kommer av usikkerhet hos foreldrene og manglende informasjon om det norske samfunnet. Da blir man mer rigid og det kan gi opprør. Det blir sprik mellom foreldre og barna»

Bydel Grorud

«De fleste voldssakene vi jobber med går på manglende verktøy i grensesettingssituasjoner. Det er en større del av sakene som kommer fra ikke norsk-etniske».

Bydel Gamle Oslo

«Familien kan trenge oppfølging og kurs i hvordan man skal være med barn/ungdom og litt oppdatering i hva som skjer i samfunnet og hvilke utfordringer barn/ungdom kan møte på, og hva de som foreldre kan gjøre. Dette er veldig viktig når det er kulturforskjeller, fordi når foreldrene har vokst opp i en annen kultur, og barna vokser opp i Norge, så er det ikke alltid at foreldrene vet best hva som er bra å gjøre for barna»

Brukerråd for ungdom

«Foreldre som utøver vold mot barnet gjør det ofte fordi de selv har opplevd det i oppveksten. Da trenger foreldrene noen å snakke med om dette for å ta ansvar selv for å slutte. Det gjelder også om foreldrene tar egen frustrasjon ut over barna»

I denne sammenheng bemerker også informantene at bydelene som inngår i denne undersøkelsen har en over gjennomsnittet høy andel innbyggere med utenlandsk opprinnelse. Da er det heller ikke overraskende at mange av voldssakene som blir meldt til barnevernet bærer preg av utfordringer som er særegne for innvandrerfamilier – uten at det gir belegg for at innvandringsbakgrunnen i seg selv øker risikoen for vold i nære relasjoner. Den nyeste forekomstundersøkelsen av vold i Norge har ikke bidratt til å kaste lys over om det er slike forskjeller, fordi studien ikke lyktes med å oppnå et representativt utvalg for innvandrerbefolkningen (Dale et al., 2023). Dermed er ikke dette nødvendigvis representative kjennetegn ved familier der det forekommer vold, for andre bydeler eller områder i Norge.

4.2 Foreldre som motsetter seg samarbeid med barnevernet

4.2.1 Perspektiver fra litteraturstudien

Foreldres motstand mot barnevernets involvering kan komme til uttrykk på ulike måter, fra direkte fiendtlighet og trusler til mer subtile former for unngåelse og manipulasjon. Dette kan gjøre det utfordrende å etablere tillit og få tilgang til nødvendig informasjon om barnets situasjon. Noen foreldre kan være dyktige til å villedde, skjule omsorgssvikt eller hindre barnevernsarbeidere i å få kontakt med barnet. Barnevernsansatte må vise forståelse for foreldrenes perspektiv og bygge relasjoner basert på åpenhet og respekt, samtidig som de opprettholder en tydelig faglig autoritet og holder fokus på barnets behov. Det krever en balansegang mellom empati og myndighet. Foreldre kan nekte å ta imot frivillige hjelpetiltak fra barnevernet av ulike grunner: I mange tilfeller dreier det seg om mistillit til barnevernet og frykt for omsorgsovertakelse – som gjør at foreldre helst vil holde barnevernet på armlengdes avstand. For andre kan det handle om at hjelpetiltak framstår som inngripende eller som et «stressmoment». For noen kan motvilje mot frivillige hjelpetiltak rett og slett dreie seg om at de ikke evner å se sitt eget eller barnets behov (Ditlefsen, 2014).

Bredal et al. (2023) viser til at mange foreldre ikke forstår eller er enige i barnevernets definisjon av vold. Barnevernet opererer med et bredt voldsbegrep som omfatter alle former for fysisk og psykisk vold, men foreldre kan ha en mer snever forståelse av begrepet. Den britiske antropologen David Riches beskriver det han kaller voldstriangelet, som består av tre parter: voldsoffer, voldsutøver og vitne til vold (Danneskiold-Samsøe et al., 2011; Riches, 1986). Hvorvidt en voldshandling anerkjennes som vold avhenger av om partene i volden klarer å tvinge en slik forståelse igjennom. Det

er en strid om å forstå handlingene som illegitime voldshandlinger. Typisk vil utenforstående ikke tolke handlingene som vold, men som akseptable og noen ganger også nødvendige handlinger, for eksempel for å beskytte familien eller disiplinere offeret. Hvordan vitner forstår handlingene er avgjørende for om utøverens perspektiv «vinner» eller ikke.

Noen foreldre kan også være uenige i at deres handlinger har skadet barnet, eller de kan mangle innsikt i egne omsorgsvansker. Videre kan det være at foreldre ikke gjenkjenner seg selv i måten barnevernet beskriver dem og deres situasjon på. Barnevernsarbeidere kan for eksempel ha en tendens til å fokusere på problemer og mangler hos foreldrene, noe som kan oppleves som krenkende og bidra til motstand. Også andre studier viser til at foreldre opplever barnevernet som problemfokuserende, med en tendens til å lete etter feil i hverdagslivet til foreldrene som bevis på utilstrekkelig omsorgskompetanse (Aadnanes & Syrstad, 2021). Dette skaper lite rom for tillit og samarbeid mellom partene, og foreldre kan oppleve en manglende anerkjennelse av deres verdighet og føle seg alene i møte med barnevernet. En risikoorientert tilnærming kan forsterke mistillit mellom foreldre og barnevern, da foreldrene tidvis opplever at positive endringer i deres liv ikke blir tilstrekkelig vektlagt (Aadnanes & Syrstad, 2021). Samtidig kan det være en fallgrube å legge for stor vekt på små forbedringer, dersom den helhetlige omsorgssituasjonen er utilstrekkelig (Tuck, 2012).

Litteraturen viser at empati og anerkjennelse er viktig for å kunne etablere tillit og samarbeid med foreldre i saker knyttet til mistanke om vold mot barn (Feyling & Øfsti, 2023). Samarbeidet mellom foreldre og barnevern er avgjørende for at barnevernet kan igangsette suksessfulle tiltak i voldssaker. Imidlertid er dette samarbeidet ofte preget av komplekse dynamikker, hvor foreldre kan oppleve ulike utfordringer og motsetninger i møte med barnevernet (Eriksson et al., 2020). Generell mistillit og manglende tillit til barnevernet utgjør en betydelig utfordring i samarbeidet mellom foreldre og barnevern. Flere foreldre opplever betydelige emosjonelle reaksjoner samt en dyp følelse av skam og traumer etter sitt første møte med barnevernet. Ifølge Tina Feyling og Anne Øfsti (2023) er disse reaksjonene ofte så overveldende at de hindrer foreldrenes evne til å samarbeide konstruktivt med barnevernet. Studien fremhever utfordringer knyttet til bruk av risiko- og nulltoleransediskurser i barnevernet når det gjelder mistanker om vold. Til tross for at hensikten med disse diskursene er å beskytte barn, viser studien at de påvirker samspillet mellom barnevernet og foreldrene, og plasserer dem i rollene som henholdsvis «mistenkte» og «kontrollører» (Feyling & Øfsti, 2023).

4.2.2 Informantenes perspektiver

Vi har spurt alle informantene fra barnevernet, øvrige instanser og bruker- og interesseorganisasjoner om hyppigheten av og forklaringer rundt at foreldre motsetter seg samarbeid i voldssaker. Nesten samtlige informanter viser til frykt og mistillit til

barnevernet og manglende kunnskap om det norske samfunnet som de største årsakene til at foreldrene ikke vil samarbeide. Våre informanter viser til at det er en overvekt av ikke-etnisk-norske familier i disse sakene (jf. kap. 4.1), og at innvandrerfamilier veldig ofte frykter det norske barnevernet. Hos de foreldrene som vet at vold mot barn er straffbart i Norge, benekter de ofte volden i frykt for konsekvensene, forteller informantene. Mange frykter at barna skal bli tatt fra dem hvis de snakker ærlig og samarbeider – noe som også kan bli en reell konsekvens:

«Det er svært sjelden at foreldre bekrefter volden, forståelig nok. De vet jo at det er ulovlig. Der kommer frykten inn, fordi de ikke stoler på oss. Vi sliter med å komme dit at de er åpne og ærlige med oss. Det er krevende å finne en «riktig» metode. Vi skal ta barna på alvor, men når foreldrene nekter helt er det vanskelig å komme videre».

Bydel Gamle Oslo

En annen utfordring som vises til i møte med foreldrene knytter seg til forståelsen av voldsbegrepet, som kan variere mellom kulturer. Foreldrene forstår ikke alltid at de utsetter barna for vold. Det hender derfor at foreldrene ikke erkjenner volden – ikke fordi de er uenige i hendelsesforløpet, men fordi de ikke kobler slike hendelser til voldsbegrepet. Dette gjelder særlig hvis foreldrene selv har blitt utsatt for vold i sin oppvekst og derfor har normalisert bruk av vold i oppdragelsesøyemed, forteller informantene.

«Intensjonen om å straffe kommer ikke fra et vondt sted, men de er enige med oss om at innholdet er det samme selv om vi bruker andre ord. Foreldrene «innrømmer» at de har brukt uhensiktsmessige måter å irettesette barnet på».

Bydel Grorud

«Mange foreldre er ikke voldelige med vond vilje, men mangler metoder og verktøy for å oppdra barnet».

Landsforeningen for barnevernsbarn

En informant viser i denne sammenheng til at et suksesskriterium er å snakke om utfordringene uten å omtale dem som vold. Det oppleves også som velfungerende å «selge inn» hjelpen til foreldrene mer enn å fronte det som at tiltak pålegges dem. En informant fra en brukerorganisasjon etterspør en mer åpen og undrende tilnærming i barnevernets møte med foreldrene. Foreldrene må få forklart at vold ikke er lov og hva det gjør med barnet, uten at de føler seg dømt og misforstått.

Noe annet som går igjen i intervjuene er at foreldrene ofte føler seg lurte og sviktet over at noen har meldt bekymring, uten at foreldrene har blitt informert. Mistilliten går ofte hardt ut over melder, som oftest skole eller barnehage. Dette skaper store utfordringer både for barnevernets videre samarbeid med foreldrene, involverte instanser og for barna og familiene, slik sitatet under illustrerer:

«Foreldre er ofte sinte og skuffet over den instansen som har meldt, uten at foreldrene har blitt informert om det. Dette kan føre til at foreldrene ønsker å bytte skole eller barnehage for barnet. Det kan få store konsekvenser for barnets hverdag. Det er noe barnevernet må bruke tid på å formidle til foreldrene, vi må informere om offentlige instansers meldeplikt. Vi bruker mye tid på konfliktdependende kommunikasjon og å være en brobygger mellom andre offentlige instanser i voldssaker. Dette gjør at vi ikke kommer i gang med kartleggingsarbeidet før langt ut i undersøkelsen»

Bydel Bjerke

Barnevernet viser til at de jobber hardt for å hankses med disse utfordringene. Mye tid går med til å forsøke å trygge foreldrene, vise sympati, medfølelse og forståelse og forklare hvordan norsk barnevern fungerer. I denne sammenheng viser noen bydeler til at de arbeider forebyggende, nettopp for å redusere frykt og skepsis for barnevernet. Dette gjøres gjennom å informere om barnevernet på arenaer hvor familiene oppholder seg, eksempelvis skoler, moskeer, NAV og voksenopplæring. Dette arbeidet ser ut til å ha god effekt.

Alle informantgrupper anerkjenner utfordringen barnevernet står i dersom foreldrene ikke ønsker hjelp. Som en informant fra en brukerorganisasjon sier det: *«All type sosialpedagogikk handler om å hjelpe mennesker til å hjelpe seg selv. Man kommer ingen vei uten et samtykke i bunn – et reelt endringsønske»* (Landsforeningen for barnevernsbarn). Det vises også til de store vanskene dette kan påføre barna, dersom de faktisk ønsker hjelp. Representanter fra brukerråd for ungdom uttrykker i denne sammenheng viktigheten av at det snakkes ordentlig med barnet når foreldre trekker sin forklaring. Det må da poengteres at dette ikke er barnets feil:

«Kanskje man kan ha en saksbehandler eller en familiopsykolog som kan lære deg eller forklare deg hvordan akkurat den type volden er. Selv om foreldrene dine nekter for det, er det ikke noe med deg, men noe galt med foreldrene. Forklare at foreldrene har mye skam».

Brukerråd for ungdom

«Noen må forklare den situasjonen til barnet, slik at de ikke tar skylden på seg selv».

Flere informanter viser til at barnevernet mangler virkemidler for å kunne hjelpe barna uten foreldrenes samtykke, særlig når barnet er under 15 år og ikke har partsrettigheter. Dette kan medføre store tillitsvansker, som gjør at barnet aldri vil oppsøke hjelp igjen:

«Når barnevernet har grunnlag for en omsorgsovertakelse er det en ting. Men hvis ikke, har barnevernet bare mulighet til å pålegge hjelpetiltak, og da er det sannsynligvis ikke noen effekt. Og da står barnet igjen og kommer ikke til å ta kontakt igjen. De føler seg svikta.

Landsforeningen for barnevernsbarn

På spørsmål om hva som burde gjøres med utfordringen om at barnevernet mangler virkemidler for å hjelpe barnet uten foreldres samtykke, svarer informanten at det burde være en mulighet for barnevernstjenesten til å følge opp barnet og fortsette å snakke med det uten foreldrenes samtykke:

«Det som skjer når saken henlegges er at hele sikkerhetsnettet blir borte og den lille innsikten noen hadde i familiens liv blir borte [...] Det er ikke en eksplisitt ordning – det har ikke vært innafør å bli venn med barnevernansatte på Facebook og gi sitt private telefonnummer. Noen lar ansatte gjøre det, men det er ikke noe barnevernstjenesten driver med. Man kan bruke [henleggelse med bekymring] og utvide den littegrann – da har man en hjemmel til å snakke med barna med bakgrunn i at man er bekymret [...] Man burde kunne ha en trygg voksenrelasjon med barnet i opptil to år.»

Landsforeningen for barnevernsbarn

4.3 Barn som trekker forklaringen sin

4.3.1 Perspektiver fra litteraturstudien

Barn som trekker sin forklaring om vold i hjemmet, utgjør en betydelig utfordring for barnevernet og kan være en sentral årsak til at voldssaker kommer i retur. Barn som lever i voldelige hjem kan ha vansker med å tolke alvoret i situasjonen, samtidig som enkeltstående voldshendelser oppleves som traumatiserende (Eriksson et al., 2020). Når et barn trekker tilbake sin forklaring, henlegges ofte voldssakene av barnevernet, noe som kan føre til at problemene vedvarer og eskalerer. Det kan være betydelige forskjeller mellom barn og ungdom når det gjelder tilbaketreking av forklaringer om vold.

For det første viser litteraturen at barn kan trekke tilbake sin forklaring som følge av press eller frykt. Barn kan oppleve trusler eller manipulasjon fra voldsutøveren eller andre familiemedlemmer, noe som kan føre til at de føler seg tvunget til å trekke tilbake det de tidligere har sagt. Barn kan også trekke tilbake sin forklaring på grunn av følelser som skyld, skam eller ønsket om å beskytte familien. Barn kan også være redde for konsekvensene av å rapportere om vold eller overgrep, både for seg selv og for familiemedlemmene sine. Bredal et al. (2023) fremhever at barn som har utløst en barnevernssak ved å fortelle om vold, ofte opplever skyldfølelse og lojalitetskonflikter etterpå. Når foreldrene sier til barna at barnevernet har misforstått eller manipulert dem, kan det forverre barnas følelse av skyld og usikkerhet. Det er derfor avgjørende at barnevernet også er bevisste på de potensielle negative konsekvensene for barnet av å bli gjort til varsler – og hvordan man kan styrke beslutningsgrunnlaget utover barnets forklaring samt hvordan man kan hjelpe barn og familie med reparasjonsprosessen.

Noen barn kan også føle at de ikke blir trodd eller tatt på alvor av barnevernet, som kan føre til at de trekker seg tilbake (Bredal et al., 2023). Siv Schrøders avhandling (2021) belyser hvordan ungdom tilpasser seg i møte med barnevernet for å søke hjelp. Deres opplevelser av disse møtene er mangfoldige. Barn og ungdommer som opplever vold i nære relasjoner og selv initierer kontakt med barnevernet har forventninger preget av håp om hjelp og støtte, men når responsen ikke møter deres forventninger, kan det være smertefullt. Ungdommene i studien valgte nøye ut hvilke hendelser de delte med barnevernsansatte, ofte med en strategi om å fremheve visse aspekter av sin situasjon for å utløse ønsket respons. Dette kunne resultere i en forenklet fremstilling av deres komplekse omstendigheter. For eksempel kunne ungdommer fremheve fysiske overgrep, selv om det var mangelen på kjærlighet og omsorg som var hovedårsaken til at de søkte hjelp fra barnevernet.

Schrøder (2021) viser videre til at ungdommene ikke alltid følte seg trodd av barnevernet. Deres opplevelse av ikke å bli forstått eller hørt, særlig når barnevernet eller foreldrene hadde en annen forståelse av situasjonen, kunne føre til følelsen av å stå alene i kampen. Videre kunne barnevernets reaksjon på ungdommenes fortellinger ha avgjørende konsekvenser. Noen av de ansatte kunne ikke iverksette tiltak dersom ungdom trakk sin historie tilbake, og dette kunne være et resultat av ungdommens frykt eller motvilje mot konsekvensene av barnevernets involvering.

Tilbaketrekning av en forklaring kan føre til økt usikkerhet og kompleksitet i vurderingen av voldssaken for barnevernet. Barnevernet må da navigere forsiktig for å sikre at barnets beste interesser blir ivaretatt, samtidig som det tar hensyn til barnets rett til å uttrykke seg fritt og å føle seg trygge. Barnevernet må være spesielt oppmerksomme på tegn på press eller manipulasjon og aktivt søke å beskytte barnet mot ytterligere skadelig påvirkning. Dette krever en balansegang mellom barnets rett til beskyttelse og behovet for å ivareta familieenheten samt barnets ønske om å opprettholde familiære bånd.

4.3.2 Informantenes perspektiver

Informantene i barnevernet beskriver det gjennomgående som en stor utfordring at barnet trekker forklaringen sin. En informant fra politiet anslår etter å ha foretatt en gjennomgang av voldssakene at mellom 20-26 prosent av de varslede voldssakene kommer tilbake igjen etter henleggelse. En av forklaringene på dette kan være at barnet har trukket sin forklaring. Ved innmelding av ny sak er det ofte yngre søsken som tar kontakt, som ikke helt forstår konsekvensene av å melde. De eldre barna, som opprinnelig meldte bekymring, tør sjelden gjøre dette igjen, forteller politietterforskeren.

Samtlige informanter fra barnevernet kan vise til flere erfaringer med at barnet trekker sin forklaring. Som sitatet under illustrerer er dette en vanskelig situasjon for barnevernet å håndtere, som de ofte ikke lykkes med å løse.

«At barnet trekker sin forklaring ser man veldig, veldig ofte. Det kan være mange grunner til det, men det man er bekymret for er som oftest at barnet har blitt påvirket av foreldrene etter samtalen vi har hatt med barnet. I en del saker kommer man ikke så mye lengre med disse barna etter den andre samtalen.»

Bydel Gamle Oslo

«Barna er ofte lojale mot foreldre. Mange har fått beskjed om å ikke fortelle om hjemmeforhold. Ofte forteller barna om vold i første møte, men trekker dette i neste samtale. Sier vi har misforstått, at de løy eller tullet. Barna fremstår ofte mer instruerte utover i undersøkelsen.»

Bydel Bjerke

Blant årsaker de barnevernsansatte trekker fram, peker flest på at barnet har blitt påvirket av foreldrene sine til å trekke forklaringen. Dette henger sammen med utfordringen om at foreldrene ikke selv erkjenner volden mot barnet og/eller ikke ønsker å samtykke til hjelpetiltak. Barnevernets forståelse av årsaker til at barn trekker forklaringen sin inkluderer barnas lojalitet til foreldrene, at foreldrene har forsøkt å påvirke dem samt skyldfølelse hos barnet over å ha satt foreldrene i en krevende situasjon, ofte kombinert med en følelse hos barnet av at det kanskje ikke er verdt å stå i dette belastende krysspresset.

«Jeg tror også man trenger, ikke bare psykolog, men verge, et trygt sted å bo. Et nettverk. Passe på at barnet er trygt og har folk rundt seg. Det er fort at barnet trekker tilbake det de har sagt når de skjønner at de plutselig står helt alene, og da godtar man volden for å få familien sin tilbake»

Brukerråd for ungdom

«Jeg var redd for å snakke om ting. Mamma og pappa sa at “du må passe på å ikke snakke om dette med barnevernet”. Familien er ofte redd for å åpne seg for barnevernet på grunn av at de er redd for hva som kan skje».

Brukerråd for ungdom

En informant fra politiet viser til at mange barn også frykter for at foreldrene skal bli sendt ut av landet eller å selv bli tatt med og etterlatt i foreldrenes hjemland.

Informantene er samstemte om at dette er svært krevende situasjoner for barna å stå i.

Noen bemerker at det selvsagt også er en mulighet for at barnet ikke har snakket sant om volden i utgangspunktet. Dette er imidlertid en mindre vanlig antakelse. Det hender også at barnet senere får en følelse av at det de har sagt i første samtale, ikke stemmer overens med deres egne opplevelser og beskrivelser. Dette kan skape en usikkerhet hos barnet som gjør at de trekker hele forklaringen sin, slik dette sitatet fra en representant i brukerråd for ungdom illustrerer:

«Man lyver ikke nødvendigvis, men forteller ikke hele sannheten. Man kan lett krydre på ting. Jeg har et reelt eksempel. En gang hadde barnevernet et sitat fra meg, og så klippet de det ut og satte det inn i en helt annet situasjon. Jeg hadde sagt det, men ikke i den konteksten. Man tør ikke åpne seg for barnevernet når det gjør sånne ting».

Brukerråd for ungdom

Når barnet trekker sin forklaring forsøker barnevernet alltid å prate med både barn og foreldre, for å prøve å forstå hva som har skjedd. De forteller foreldrene at barnet har trukket sin forklaring, men det er ikke alltid foreldrene er ærlige om deres påvirkning/mulige påvirkning i disse samtaler, forteller de ansatte i barnevernet.

Fra brukernes ståsted bemerkes manglende opplevelse av overholdelse av taushetsplikt som en utfordring, og mulig forklaring på at barnets forklaring trekkes:

«Jeg tenker at hvis man skal gjøre det trygt for barn å snakke med barnevernet, må barnevernet kunne tilbakeholde informasjon fra foreldrene i større grad».

Brukerråd for ungdom

«En gang på videregående hadde jeg ikke lyst til å ha den samtalen med barnevernet. Men de måtte prate med meg likevel. De sa at de har taushetsplikt, men så gjenfortalte de til pappa det jeg sa. Det var et tillitsbrudd og de burde sagt at foreldre ikke er en del av taushetsplikten».

Æresrelatert vold og sosial kontroll

Informantene fra barnevernet har gjennomgående mindre erfaring med æresrelatert vold og sosial kontroll. Dette oppleves vanskeligere å fange opp, særlig hos barn. Sakene håndteres som oftest av andre team (de som arbeider med ungdom). Blant de informantene som har erfaring med tematikken, beskrives voldssaker relatert til ære og sosial kontroll som de vanskeligste sakene til barnevernet. Fordi familiene har et så stramt grep om disse barna/ungdommene og fordi kostnaden ved å bli tatt ut av disse familiene er så store, er det svært vanskelig å få barnet/ungdommen til å snakke ærlig. Her er ikke utfordringen kun at barnet trekker forklaringen. Det er krevende å få dem i tale rundt disse sakene i utgangspunktet. «Her er det dessverre få suksesshistorier», som en av informantene viser til.

5. Drøfting av og anbefalinger til mulige løsninger

Vi vil i det følgende drøfte forslag til løsninger og komme med anbefalinger rettet mot målet om å redusere andelen voldssaker i barnevernet som kommer i retur. Som et ledd i dette er det sentralt at barnet ikke trekker tilbake sin forklaring og at barnevernet lykkes med å få foreldrene til å samtykke til hjelpetiltak. Slik kan barnevernet i større grad hjelpe familiene, gjennom tiltak som får volden til å opphøre.

Vi har i dette oppdraget intervjuet flere av etatene barnevernet samarbeider med i voldssaker. Særlig er grensegangene mellom barnevernets og politiets arbeid et moment som gjennom oppdraget har vist seg å være viktig. Likevel vil vi i dette kapitlet fokusere på grep som barnevernet selv kan gjøre for å hjelpe flere familier i voldssaker. Tiltak som direkte retter seg mot andre instanser vil ikke drøftes i det følgende. Grep som barnevernet kan gjøre for å forbedre samhandlingen med andre instanser kan imidlertid være relevant. Oppsummert, anbefaler vi bydelene følgende:

- Prioriter og utvid det forebyggende informasjonsarbeidet for å forebygge skepsis og mistillit til barnevernet.
- Skap en felles forståelse og retningslinjer rundt praksis for varsling til politiet i voldssaker.
- Behold muligheten for å gjøre tilpasninger av voldsrutinen (Klemetsrudmodell), basert på barnevernfaglige vurderinger og profesjonelt skjønn.
- Vær bevisste på belastningen det påfører barnet/ungdommen å bli hentet ut av klasserommet uten forvarsel for første samtale med barnevernet. Vi anbefaler at barnevernet forsøker så godt det lar seg gjøre at elevene blir hentet til første samtale på en mer diskre måte.
- Involver skolene i større grad gjennom undersøkelsesfasen og gjennomfør samtaler med skolen som supplement til skriftlig anmodning. Utnytt i større grad AKS som kilde til informasjon om barnet og samspill mellom foreldre og barn.
- Fortsett prosjektet skolekontakt, med fordel også i flere bydeler og kommuner.
- Innhent spesialisert fagekspertise om vold og æresrelatert sosial kontroll som kan styrke barnevernsansattes spesifikke kompetanse rundt disse temaene.
- Påse at voldsfokus ikke forsvinner utover i barnevernssaken.
- Gjennomfør en praksisgjennomgang av handlingsrommet knyttet til grensene mellom taushetsplikt, opplysningsplikt og medvirkning, herunder adgangen til å nekte parter innsyn i sakens dokumenter dersom innsyn kan utsette barnet eller andre personer for fare eller skade.

5.1 Viktigheten av forebyggende arbeid for å redusere skepsis

En utfordring flere påpeker er foreldres frykt og skepsis til barnevernet som årsak til at de motsetter seg hjelp. For å møte denne utfordringen informerer flere bydeler om barnevernet med et forebyggende siktemål. For eksempel er barnevernsansatte i Gamle Oslo og Bjerke ute hos blant annet skoler, barnehager, moskeer og voksenopplæring. Der forteller de om barnevernet, hvordan de jobber og kan hjelpe, og hvordan man utformer en bekymringsmelding. Tilsvarende peker de ansatte i barnevernet på at forebyggende informering om vold og at vold ikke er lov i Norge, kan være effektivt for å forebygge blant annet «oppdragervold». Brukerorganisasjonene bekrefter dette, og viser til informering om norsk kultur og oppdragelse som suksessfaktor. Slikt forebyggende arbeid kan også senke foreldrenes terskel for å delta i lavterskeltilbud, som Oslohjelpa, som for øvrig omtales som et godt lavterskeltiltak. Skolene tror deltakelse i slike tiltak kan gjøre at færre saker eskalerer. Vi anbefaler at barnevernstjenestene prioriterer slikt forebyggende arbeid og at dette gjøres i alle bydeler.

5.2 Balansen mellom å avdekke og hjelpe

En rød tråd gjennom store deler av empirien vår dreier seg om en grunnleggende spenning mellom hensynet om å avdekke vold og å hjelpe foreldre som utøver vold mot partner eller barn med å endre atferdsmønster. Det er ikke nødvendigvis et motsetningsforhold mellom disse hensynene – tvert imot kan avdekking være en forutsetning for å komme i posisjon til å hjelpe. Samtidig viser også vårt datamateriale at den inngripende framgangsmåten som benyttes for å avdekke vold kan undergrave barnevernets behov for å opprette en tillitsbasert relasjon med både barnet og foreldrene.

Både de ansatte i barnevernet, informantene fra andre tjenester og brukerrepresentantene omtaler Klemetsrudmodellen og aksjonsdagen som skremmende og inngripende. Flere beskriver det som utfordrende at denne dagen er starten på et videre samarbeid, som ofte blir krevende og hvor det må arbeides mye i ettertid for å gjenopprette tillit og trygghet – både fra barnevernets og andre instansers side.

I likhet med Bredal et al. (2023) spør vi oss om en voldsrutine som tar utgangspunkt i å raskt avdekke alvorlig vold med stort skadepotensial i mange tilfeller er et for kraftig virkemiddel. Barnevernstjenesten kan ha behov for et bredere verktøysett, der «sleggen» kan byttes ut med mer fininnstilte instrumenter. Bydelene gjør til en viss grad dette allerede, ved å gjøre tilpasninger i Klemetsrudmodellen som forbereder foreldre i noe større grad på det som skal skje. Justeringene innebærer å varsle foreldrene en dag i forkant, og gjennomføre samtaler med foreldre før barnet. Samtidig kan det være svært krevende å vurdere om man står overfor en sak der barn lever i et fryktbasert

kontrollregime og/eller det pågår systematisk mishandling *før* man har gjennomført voldsrutinen.

Informantene synes gjennomgående det er krevende å skulle fastslå kategorisk at noe fungerer bedre enn noe annet og poengterer at alle saker og familier er ulike. Vi vurderer dagens praksis, med mulighet for små tilpasninger slik bydelene gjør, som god. Vi mener det fortsatt bør være rom for bruk av skjønn i vurderingene av om man skal gjøre tilpasninger i voldsrutinen. Den vanligste måten å opprette en relasjon med familier der det er kommet inn en bekymringsmelding gir barnevernstjenesten et krevende utgangspunkt – og det er det vanskelig å komme bort fra.

Et forhold vi merker oss gjennom empirien er imidlertid at brukere, spesielt ungdommer finner det svært krevende å bli hentet ut av klasserommet slik at de andre elevene ser det, for første samtale. Selv om det ikke er barnevernsansatte som kommer og henter eleven, men som regel sosiallærer eller lignende, gjør det likevel at medelever stiller masse spørsmål i etterkant, noe som kan oppleves belastende. Vi anbefaler derfor at barnevernet er bevisste på å tilpasse seg barnets timeplan, og forsøker så godt det lar seg gjøre å unngå at elevens fravær reiser spørsmål hos de andre elevene, for eksempel i forbindelse med pauser. Samtidig kan vi vanskelig se hvordan det skal være mulig å eliminere risikoen for at medelever legger merke til at barnet/ungdommen ikke deltar i skoledagen som normalt og stiller spørsmål ved dette. At første samtale gjennomføres på skolen eller i barnehagen vurderes imidlertid ellers som et vellykket grep.

5.3 Tverrfaglig samarbeid

Det er en rekke tjenester utenom barnevernet som spiller en rolle i å avdekke, undersøke og følge opp volds- og overgrepssatte barn. Manglende ansvars- og rolleforståelse mellom etatene som er involvert i barnas liv, kan føre til at voldsutsatte ikke fanges opp og får den hjelpen de trenger (Riksrevisjonen, 2022). Det er også helt avgjørende at det varsles om mulige straffbare forhold fra aktuelle instanser (Vis et al., 2020).

Gjennom oppdraget har vi fått et tydelig bilde av kompleksiteten og utfordringsbildet i voldssaker. Informantene er klare på at voldsproblematikk i familier som regel oppstår i samspill med en rekke andre utfordringer, for eksempel relatert til helse, økonomi, rus, atferdsvansker og utfordringer med integrering. Det krever med andre ord en solid, tverrfaglig og langsiktig innsats for å klare å imøtekomme disse problemene. Barnevernet er derfor avhengig av godt samarbeid med andre instanser, i alle faser av voldssakene.

I vår undersøkelse har vi særlig fokusert på to instanser som spiller en viktig rolle for vellykkede saksforløp: Skolen og politiet. Mange av utfordringene vi har identifisert i barnevernets møte med disse instansene dreier seg om ulik praksis, både saksbehandlere

og etterforskere imellom, og mellom bydeler. For sistnevnte gjelder særlig praksis for varsling av saker til politiet.

5.3.1 Praksis for varsling av saker til politiet

Varsling av saker til politiet har gjennom undersøkelsen vist seg å være området med størst praksisvariasjoner. Barnevernets kriterier for vurdering av hva som skal varsles og ikke viser seg å være ulike. Politiet opplever også at det er betydelig variasjon i antall varslede saker mellom bydelene og de etterspør generelt flere varslinger fra barnevernet. Samtidig opplever barnevernet selv at de fleste av sakene de varsler blir henlagt.

Det kan være naturlige forklaringer på variasjonene i antall varslinger. Den varierende praksisen kan tenkes å henge sammen med bydelenes øvrige samarbeidsrelasjon med politiet. Denne er som vist til varierende, særlig i dialogen rundt vurdering av meldinger. Bydelene opplever at samarbeidet med politiet fungerer godt rundt tilretteleggingen av avhør og i eventuell oppstart av en etterforskning i de åpenbart alvorlige sakene. Etter dette beskriver alle bydelene at det er lite kontakt med politiet. Det kan være gunstig med et tettere faglig samarbeid rundt voldssaker, som kan gi bedre gjensidig innsikt i hverandres mandat og roller.

Gitt sakenes kompleksitet må det være et rom for skjønn. Noen bydeler har utformet vurderingskriterier for involvering av politiet i voldssaker. Dette vurderer vi som et godt grep. Samtidig mener vi det er rom for å utarbeide noen klarere, felles retningslinjer rundt praksis for varsling til politiet i voldssaker, som gjelder på tvers av bydelene. En slik harmonisering er også i tråd med anbefalingen til Bredal et al. (2023) om å tydeliggjøre hva en barnevernsfaglig vurdering av varsling til politiet kan bestå i.

5.3.2 Involvering av skolene

Den klare tilbakemeldingen fra skolene er at de ønsker å være tettere involvert i voldssakene. Involveringen oppleves å være god i forkant av- og gjennom aksjonsdagen. Etter dette uttrykker skolene undring og frustrasjon over å ikke vite hva som skjer videre i saken. Dette gjelder spesielt dersom saker blir henlagt. Som nevnt, fremhever flere grepet med å ha en ansatt fra barnevernet til stede på skolen ukentlig som positivt. At disse skolene nå får klarhet i hvorfor saker blir henlagt sparer dem for mye bekymring. Samtidig gir de barnevernsansatte skolene gode råd knyttet til utforming av bekymringsmeldinger og anmodningsvedtak. Utfyllende bekymringsmeldinger, med mer relevant informasjon, kan gjøre at flere av voldssakene fanges opp og at flere familier får hjelp. Vi vurderer derfor grepet med barnevernets tilstedeværelse på skolen som vellykket, og som noe flere bydeler og kommuner ellers i landet kan ha nytte av.

Utover dette mener vi det kan være hensiktsmessig at skolene informeres om videre saksgang og hvorfor sakene eventuelt henlegges. Vi merker oss også innspillet fra flere

informanter om at det bør gjennomføres en samtale med skolen før saker eventuelt henlegges/avsluttes.

Informantene fra skolene viser også til store variasjoner mellom saksbehandlere i hvor mye de involverer skolene i undersøkelsesfasen. Noen sender kun skriftlig anmodningsvedtak. Andre gjennomfører én eller flere samtaler med ansatte i skolen for å innhente informasjon om barnet. Vi mener saksbehandlerne i barnevernet alltid bør supplere anmodningen til skolen med muntlig dialog i undersøkelsesfasen. Vi anbefaler også at det åpnes for samtaler med flere personer i skolen. Her har AKS blitt nevnt som eksempel på en aktør som kan ha mye viktig informasjon å formidle, både om barnet og familiedynamikker, siden de også treffer foreldrene ved henting. De er imidlertid ikke inkludert i barnevernets nåværende undersøkelsespraksis.

5.4 Kompetanse

Vårt inntrykk er at de barnevernsansatte vi har snakket med gjennomgående er høyt kompetente og erfarne. Deres egen opplevelse er også at kompetansenivået innad i bydelene stort sett er god. Flere har gjennomført kurs og videreutdanninger og virker oppmerksomme på å gjennomføre nødvendig kompetanseutvikling. Generelt vises det til viktigheten av å oppdatere sin kompetanse kontinuerlig og kombinere dette med praksiserfaring. Dette må også sees i lys av at den nye barnevernloven (2021) medfører skjerpede kompetansekrav for ansatte i barnevernet. Ansatte som utfører kjerneoppgaver (barnevernfaglig oppfølging av barn og familier), samt ledere og stedfortredende ledere, skal ha relevant mastergrad fra 2031. Dette kan være innen barnevern eller andre relevante fagområder. Samtidig unntas nåværende ansatte, med både relevant bachelorgrad, minst fire års arbeidserfaring fra barnevernet og relevant videreutdanning på minst 30 studiepoeng fra krav om mastergrad. Imidlertid er det i forbindelse med kvalitetsreformen nylig sendt ut på høring et forslag til endringer i barnevernloven mv. der departementet ber om høringsinstansenes syn på om «kompetansekravene til masterutdanning for ansatte i kommunalt barnevern bør oppheves, for å sikre bredde i kunnskap, erfaring og ferdigheter, og med sikte på større grad av lokalt handlingsrom» (Barne- og familiedepartementet, 2024)

Informantene vi har snakket med vektlegger viktigheten av det relasjonelle og mellommenneskelige i familienes kontakt med barnevernet. Selv om foreldrene er mistenkt for vold mot barn, er både litteraturen og våre informanter tydelige på at det må utvises empati og forståelse for foreldrene, dersom man skal lykkes med å hjelpe dem. Barnevernet forteller at de bruker mye tid på å skape tillit og trygghet til familiene, og oppnå en såkalt «bekymringsallianse» med foreldrene, for å motivere dem til å ta imot hjelpetiltak. Selv om dette er krevende, forteller informantene at de likevel lykkes med dette i mange sammenhenger.

Kartlegginger av kompetansebehov blant ansatte i barnevernet viser samtidig at mange opplever å ha for lite kunnskap om vold og overgrep mot barn. Forskning viser også at voldsutsatte foreldre ikke alltid møtes med forståelse for hvilke konsekvenser vold i nære relasjoner har, og hvilke behov den voldsutsatte har (Aarset & Rosten, 2023). Noen informanter bemerker at det kan være behov for mer kompetanse om psykisk vold og kompleksiteten i mange voldssaker. Her vises for eksempel til at foreldrene kanskje selv har vært utsatt for vold i oppveksten og i den sammenheng har egne traumer å bearbeide. Andre utsettes kanskje for partnervold. Dette bemerker også brukerrepresentantene. Dette er i tråd med funnene til Bredal et al. (2023) som peker på at vold må forstås og håndteres både som del av et større problemkompleks og som et spesifikt problem.

Videre opplever de barnevernsansatte vi har intervjuet æresrelatert vold og sosial kontroll som krevende tema å arbeide med. Det er i tråd med funn fra Riksrevisjonen (2022), som peker på manglende kunnskap knyttet til æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Mangel på slik kunnskap kan føre til at saker ikke avdekkes og at voldsutsatte ikke får tilstrekkelig og egnet hjelp. I saker som omhandler æresrelatert vold og sosial kontroll viser litteraturen at tillit kan bygges ved at barnevernet er oppmerksomme på bekymringer i familien om omdømmet og ved å spørre om eventuelle bekymringer. Ikke for å akseptere den sosiale kontrollen, men for å anerkjenne bekymringene og snakke med familiemedlemmer om hvordan man skal håndtere dem uten å ty til vold og sosial kontroll (Wikan 2003, 2008). Vi anbefaler at bydelene henter inn relevant fagekspertise som kan gi opplæring til barnevernsansatte knyttet til å oppdage og håndtere denne typen problematikk.

Når foreldre benekter at de utøver vold og motsetter seg samarbeid med barnevernet, kan en strategi for barnevernsansatte være å tone ned bekymringen rundt vold, for å lykkes med å overbevise foreldre til å ta imot hjelpetiltak. Det er en risiko for at voldsaspektet blir oversett eller nedprioritert av barnevernet i slike tilfeller. En slik risiko oppstår også når familier mottar omfattende bistand på flere områder, der voldsfokuset kan «glippe» til fordel for andre utfordringer (Bredal et al. 2023). Vi anbefaler derfor at barnevernet påser at voldsperspektivet ivaretas gjennom hele hjelpetiltaksprosessen, ved å inkludere bekymringer knyttet til vold i tiltaksplaner og vedtak, selv om foreldrene ikke er enige i beskrivelsen. Vi mener også at det i interne gjennomganger av saker og i evalueringer av påbegynte tiltak alltid må gjøres vurderinger av om det fortsatt er grunn til bekymring rundt vold, dersom vold har figurert som tema i saken tidligere. Vi ber barnevernstjenestene om å vurdere om det trengs bedre systemstøtte for å opprettholde voldsfokuset gjennom hele saksforløpet.

5.5 Taushetsplikt og partsrettigheter

Et forhold som har kommet opp gjennom datainnsamlingen er utfordringer knyttet til taushetsplikt og partsrettigheter. Dette dreier seg både om at foreldrene får vite hvem som har meldt bekymring og når forholdene barna har fortalt om senere gjenfortelles til foreldrene. At foreldrene blir kjent med melderens identitet kan skape store utfordringer for barnehagen/skolen i ettertid, når samarbeidet med foreldrene må gjenopprettes. Når personene de har snakket med i barnevernet uttrykker at de har taushetsplikt, kan barna oppleve det som et svik at foreldrene får vite hva de har sagt. Det kan sette dem i en svært krevende posisjon overfor voldsutøveren, for eksempel ved at de kan utsettes for represalier eller at andre tillitspersoner i barnets nettverk avsløres. Dette vises til som en forklaring på at barnet trekker sin forklaring. Videre viser politiet til partsrettighetene som utfordrende, på den måten at foreldrene tidlig får mye informasjon. Politiet opplever at dette kan skape utfordringer for deres videre undersøkelse. Til sist bemerker brukerorganisasjonene at foreldrene ofte er engstelige for at det de forteller barnevernet spres til andre instanser – som igjen kan skape utfordringer for dem. I den forbindelse er det viktig å tydelig forklare foreldrene hvordan informasjonen blir brukt i det videre.

Vi mener barnevernstjenesten burde gjøre en praksisavklaring rundt handlingsrommet i regelverket knyttet til grensene mellom taushetsplikt, opplysningsplikt og medvirkning. Spesielt mener vi at veiledningsmateriell og rutinebeskrivelser i barnevernet bør tydeliggjøre terskelen for å hemmeligholde opplysninger fra foreldrene, dersom barnet ber om det. Anbefalingen bygger på et tydelig funn om at dette kan bidra til at barnevernet kan lykkes med å komme til bunns i flere saker, ettersom det kan forhindre at barn trekker sin forklaring.

Temaet er drøftet av barnevernsutvalget i NOU 2016:16, og det kom inn mange høringsinnspill om unntaksbestemmelsene knyttet til innsynsretten. I den nye barnevernloven er forvaltningslovens bestemmelser særregulert, gjennom henvisningsbestemmelsen § 12-6. Den er ment som en tydeliggjøring av terskelen og vilkårene som kan utledes av forvaltningsloven, når den anvendes på barnevernsfeltet. Ordlyden i annet ledd gir adgang til å begrense parters innsynsrett hvis innsyn kan utsette «barnet eller andre personer» for «fare eller skade».

Departementet har forsøkt å klarlegge terskelen for når hjemmelen kan brukes: I forarbeidene til ny barnevernlov presiseres det at «risikoen for skade eller fare [må] være reell» og videre «bygge på en konkret vurdering av opplysningenes innhold og forholdene i den enkelte sak» (Prop. 133 L, (2020-2021)). I tillegg gir bvl. § 1-4 annet ledd barnet «rett til å uttale seg før det bestemmes at opplysningene skal deles, og barnets syn skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet». Når barn opplyser om at de er utsatt for vold, kan det være adgang til å nekte innsyn for å unngå at foreldrenes atferd overfor barnet påvirkes negativt. Innsyn kan også begrenses ved å frigi

dokumenter, men utelate visse opplysninger. I saker hvor barnevernstjenesten ikke er helt sikre på faktum og omfang, altså der undersøkelser er nødvendige for å finne ut om vold faktisk har forekommet, kan det være krevende å vurdere om man har tilstrekkelig med holdepunkter for å benytte unntaket fra innsynsretten i bvl. § 12-6 annet ledd. Når bekymringen i utgangspunktet gjelder vold og barnet gir uttrykk for at det frykter hva som vil skje dersom foreldrene får vite hva det har fortalt, mener vi imidlertid at det må advares mot en høy terskel for å tilbakeholde opplysninger. Spørsmålet er diskutert i juridisk faglitteratur (Andersen, 2007; Sigurdson, 2017) og en rekke masteroppgaver (Gudmundsen, 2017; Tørrestad, 2020; Aasen, 2022). En praksisgjennomgang kan gjerne starte med disse arbeidene som utgangspunkt.

6. Konklusjon

Innsiktskartleggingen vår viser at vold i nære relasjoner er en samfunnsfloke preget av sammensatte årsaker, motstridende hensyn og løsninger som må tilpasses særtrekkene i hver enkelt sak. Metoder som skal ivareta interessene til barn som lever med vold i familien – for eksempel grep som skal redusere sjansen for at de trekker tilbake forklaringen sin – kan medføre at noen foreldres tillit og samarbeidsvilje blir redusert, og omvendt. Barnevernet må dessuten både arbeide forebyggende på systemnivå og hankses med krevende enkeltsaker. I et felt preget av en slik kompleksitet er det heller kanskje ikke overraskende at vi verken gjennom litteraturstudien eller intervjuene våre identifiserer et klart avgrenset sett med virkningsfulle enkeltgrep som bydelene kan implementere for å løse utfordringene. Barnevernet kan rett og slett mangle gode handlingsalternativer i en del saker. Flere informanter påpeker at offentlige intervensjoner ikke alltid kan garantere en lykkelig oppvekst for barna – i mange tilfeller blir situasjonen bare noe mindre ille.

Det er samtidig viktig å opprettholde et høyt ambisjonsnivå og ikke gi opp disse sakene. Flere ønsker at en voksenperson fortsetter å følge opp barna, selv etter at saken er avsluttet, hvis det fortsatt er bekymring for omsorgssituasjonen. Det er også viktig å unngå at barn opplever å ha utlevert seg, for deretter å bli helt overlatt til seg selv. Nettopp av denne grunn er det viktig å vurdere mulighetene for å ivareta barnets ønsker om hvilke opplysninger som deles med foreldrene, før de må gis en reell kontradiksjonsmulighet til premissgrunnlaget for barneverntjenestens vedtak

Vårt inntrykk er også at bydelene allerede gjør veldig mye riktig. De er bevisste på viktigheten av et godt samarbeid med andre instanser, som skole, barnehage og politi. Både i litteraturen og blant informanter med brukererfaring framheves barnevernsansattes evne til å møte familier med respekt, forståelse og tydelighet som helt avgjørende. Disse perspektivene gjenfinner vi i stort monn blant informantene fra de ulike bydelenes barnevernstjenester. Når barnevernsansatte klarer å opprette en bekymringsallianse med

foreldrene, blir det også enklere å selge inn frivillige hjelpetiltak som knappe goder de får tilgang på. Å lykkes med en slik innramming kan gjøre at foreldre blir mer positivt innstilt til å ta imot rådgivning, og ikke motsetter seg samarbeid – til fordel for barna.

Litteratur

- Andersen, N. W. (2007). Innsynsrett i barneverntjenestens saksdokumenter for foreldre med partsstilling i barnevernsaken. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 5(2), 140–161. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9553-2007-02-04>
- Barne-og familiedepartementet. (2024, april 8). *Offentlig høring av forslag til endringer i barnevernsloven mv.* [Horing]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/offentlig-horing-av-forslag-til-endringer-i-barnevernsloven-mv/id3033092/>
- Barnevernloven (korttittel). (2021). *Lov om barnevern (LOV-2021-06-18-97)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>
- Bredal, A., Kojan, B. H., Nilsen, M., Skrove, G., Storhaug, A. S., & Øverlien, C. (2023). Barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep. I 244. NOVA/OsloMet. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3120615>
- Bredal, A., & Stefansen, K. (2022). Vold eller foreldrekonflikt? *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 99(2–3), 130–147. <https://doi.org/10.18261/tnb.99.2-3.5>
- Bufdir. (u.å.). *Multisystemic Therapy—Child Abuse and Neglect (MST-CAN)*. Hentet 13. august 2024, fra <https://www.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/foreldrestotte/foreldrestottende-tiltak/mst-can/>
- Bufdir. (2022). *Barnevernsstatistikk*. Bufdir. <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/barnevern>
- Bydel Grorud. (2024). *Har vi trygge tjenester? Rapport fra behovsfasen gjennomført i 2023*.

- Dale, M. T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F., Augusti, E.-M., & Skauge, A. D. (2023).
Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen. *NKVTS rapport, 1*, 2023.
- Danneskiold-Samsøe, S., Mørck, Y., & Sørensen, B. W. (2011). «*Familien betyder alt.*»:
Vold mod kvinder i etniske minoritetsfamilier. Frydenlund Academic.
[https://www.ucviden.dk/da/publications/familien-betyder-alt-vold-mod-kvinder-
i-etniske-minoritetsfamilie](https://www.ucviden.dk/da/publications/familien-betyder-alt-vold-mod-kvinder-i-etniske-minoritetsfamilie)
- Ditlefsen, L. (2014). *Foreldres samtykkekrav etter barnevernloven § 4-4—Om
samtykkekravets betydning for barns rettsvern* [Master thesis].
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/42784>
- Eriksson, M., Hultmann, O., & Svensson, E. (2020). *Barn som opplever våld: Att stödja
barn och bedöma föräldrars omsorgsförmåga*. Sveriges Kommuner och
Regioner.
[https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/barnsomupplevervold
.64657.html](https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/barnsomupplevervold.64657.html)
- Feyling, T., & Øfsti, A. (2023). Den dagen barnevernet ringte.... *Tidsskriftet Norges
Barnevern, 100*(1), 54–73. <https://doi.org/10.18261/tnb.100.1.5>
- Gudmundsen, P. Å. (2017). *Parters innsynsrett i barneverntjenestens saksdokumenter*
[Master thesis]. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/56689>
- Helland, M. S., & Borren, I. (2015). *Foreldrekonflikt; identifisering av konfliktnivåer,
sentrale kjennetegn og risikofaktorer hos høykonfliktpar*.
<https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmlui/handle/11250/286311>
- Kojan, B. H., Nilsen, M., Storhaug, A. S., Agerup, T., Clifford, G., & Lichtwarck, W.
(2020). *Barnevernets arbeid med barn og unge som har erfart vold og overgrep i
nære relasjoner-en litteraturstudie*. Institutt for sosialt arbeid, NTNU.
<https://www.researchgate.net/profile/Bente->

Kojan/publication/341488865_Barnevernets_arbeid_med_barn_og_unge_som_har_erfart_vold_og_overgrep_i_naere_relasjoner_-_en_litteraturstudie/links/5ec3db99458515626cb522c6/Barnevernets-arbeid-med-barn-og-unge-som-har-erfart-vold-og-overgrep-i-naere-relasjoner-en-litteraturstudie.pdf

Oslo kommune. (2023, februar 22). *Vold og seksuelle overgrep mot barn—*

Samhandlingsrutine—Barnevern og foreldreveiledning.

<https://www.oslo.kommune.no/helse-og-omsorg/barn-ungdom-og-familie/barnevern-og-foreldreveiledning/vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-samhandlingsrutine/>

Prop. 133 L. (2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i*

barnevernsloven. Barne- og familiedepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-133-l-20202021/id2842271/>

Riches, D. (1986). *The Anthropology of Violence.* Blackwell.

Riksrevisjonen. (2022). *Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot vold*

i nære relasjoner (Dokument 3:8 (2021–2022)).

<https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2021-2022/undersokelse-av-myndighetenes-innsats-mot-vold-i-naere-relasjoner/>

Schrøder, S. (2021). Ungdoms inngang til og møte med barnevernet [Doctoral thesis,

University of Agder]. I 406. [https://uia.brage.unit.no/uia-](https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2824058)

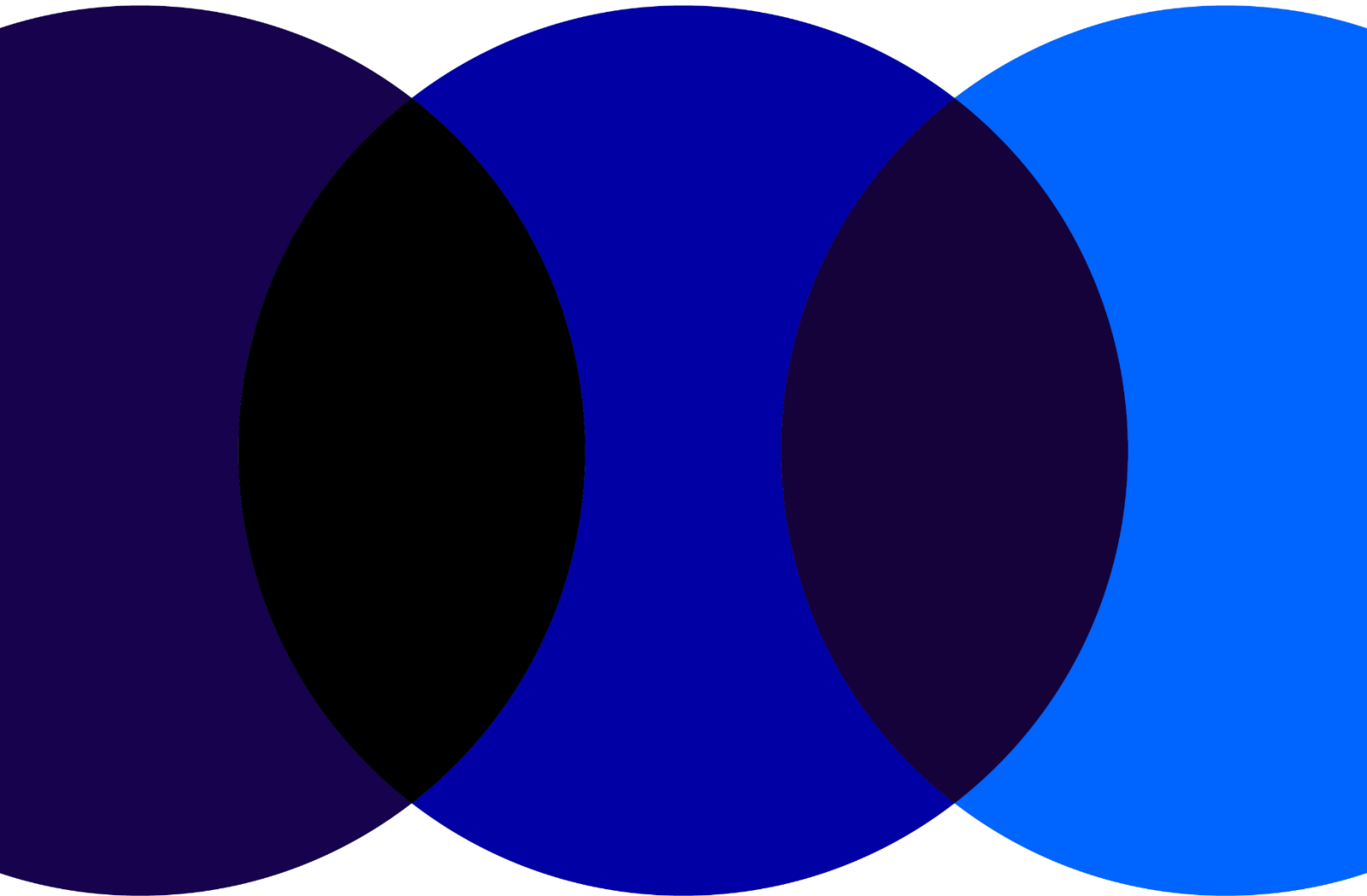
[xmlui/handle/11250/2824058](https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2824058)

Sepers, A. J. W., Maric, M., Boelen, P. A., & Mooren, T. T. M. (2023). Working with denial in families dealing with child abuse: A scoping review of the resolutions approach. *Journal of Family Therapy*, 45(3), 257–270.

<https://doi.org/10.1111/1467-6427.12412>

- Sheehan, L., O'Donnell, C., Brand, S. L., Forrester, D., Addiss, S., El-Banna, A., Kemp, A., & Nurmatov, U. (2018). *Signs of Safety: Findings from a mixed-methods systematic review focussed on reducing the need for children to be in care*. What Works Centre for Children's Social Care. <https://whatworks-csc.org.uk/evidence/evidence-store/intervention/signs-of-safety/>
- Sigurdson, R. (2017). Barnets rett til beskyttelse under behandling av barnevernssak. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 15(4), 290–304. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2017-04-03>
- Skog Hansen, I. L., Steen Jensen, R., & Fløtten, T. (2020). *Trøbbel i grenseflatene: Samordnet innsats for utsatte barn og unge* (Fafø-rapport 2020:02). Fafø. <https://www.fafø.no/zoo-publikasjoner/fafø-rapporter/trobbel-i-grenseflatene>
- Tuck, V. (2012). Resistant Parents and Child Protection: Knowledge Base, Pointers for Practice and Implications for Policy. *Child Abuse Review*, 22(1), 5–19. <https://doi.org/10.1002/car.1207>
- Tørrestad, I.-A. T. (2020). *Barneverntjenestens adgang til å begrense foreldrenes rett til innsyn i opplysninger i barneverntjenestens undersøkelse—Særlig om barn og foreldres rettigheter*. [Master thesis]. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/79045>
- Vis, S. A., Christiansen, Ø., Havnen, K. J. S., Lauritzen, C., Iversen, A. C., & Tjelflaat, T. (2020). Barnevernets undersøkelsesarbeid- fra bekymring til beslutning. Samlede resultater og anbefalinger. I 60. Uit Norges Arktiske Universitet. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2723826>
- Wikan, U. (2005). *For ærens skyld: Fadime til ettertanke* (2.). Universitetsforlaget.
- Wikan, U. (2008). *Om ære* (1. utg.). Pax.

- Aadnanes, M., & Syrstad, E. (2021). Barnesentrering og risikoorientering i det norske barnevernet: utfordringer i profesjonell praksis i saker med alvorlig vold eller omsorgssvikt. *135-150*. <https://doi.org/10.5324/barn.v39i2-3.3780>
- Aarset, M. F., & Rosten, M. G. (2023). Alt som (ikke) ramler inn døra... Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning. I 165 [Report]. NOVA/OsloMet. <https://oda.oslomet.no/oda-xmliui/handle/11250/3057290>
- Aasen, A. (2022). *Adgangen til å begrense foreldres rett til innsyn i opplysninger barnet har gitt til barnevernet: Barnets beste mot foreldres prosessuelle rettigheter*. Universitetet i Bergen.

OXFORD RESEARCH

Denmark

Oxford Research A/S
Vesterbrogade 149, Bld. 12
3rd flor, 1620 Copenhagen V
office@oxfordresearch.dk

Norway

Oxford Research AS
Østre Strandgate 12
4610 Kristiansand
post@oxford.no

Sweden

Oxford Research AB
Norlandsgatan 11
111 43 Stockholm
office@oxfordresearch.se

Finland

Oxford Research Oy
Eteläinen Hesperiankatu 18
LH 2, 00100 Helsinki
office@oxfordresearch.fi

Baltics/Riga

Oxford Research Baltics SIA
Kr.Valdemara 23-37, k.2
LV-1010, Riga
info@oxfordresearch.lv

Belgium/Brussels

Oxford Research c/o ENSR
5. Rue Archimède
Box 4, 1000 Brussels
office@oxfordresearch.eu